

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Ekonomické aspekty udržitelného rozvoje

Economic aspects of sustainable development

Ludmila Klímová

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Ekonomické aspekty udržitelného rozvoje“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 20. 4. 2022

v. r. Ludmila Klímová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Ing. Pavlíně Hejdukové, Ph.D., za cenné rady a užitečné návrhy při zpracovávání této bakalářské práce.

Děkuji také celé své rodině a příteli za velkou podporu během mého studia.

Obsah

Úvod	7
1 Cíl a metodika	8
2 Udržitelný rozvoj	9
2.1 Počátky udržitelného rozvoje	9
2.2 Cíle udržitelného rozvoje	10
3 Environmentální ekonomie	19
3.1 Propojení mezi ekonomikou a životním prostředím	19
3.2 Tržní selhání	20
3.2.1 Teorie externalit	20
3.2.2 Volné a veřejné statky	20
3.2.3 Nástroje k regulaci tržního selhání	21
3.3 Oceňování životního prostředí	21
3.3.1 Preferenční metody	21
3.3.2 Expertní metody	22
4 Strategické dokumenty České republiky	23
4.1 Místní agenda 21	23
4.2 Agenda 2030	23
4.3 Strategický rámec Česká republika 2030	24
4.3.1 Měření výkonnosti v dosahování Cílů udržitelného rozvoje	25
4.4 Cirkulární Česko 2040	26
5 Nástroje ochrany životního prostředí v ČR	28
5.1 Právní prostředky	28
5.2 Dobrovolné nástroje a samoregulace	29
5.2.1 Environmentální účetnictví	29

5.2.2	EMS a EMAS	29
5.3	Výchova a informovanost	30
5.4	Ekonomické nástroje	30
5.4.1	Poplatky	32
5.4.2	Daně	33
5.4.3	Dotace	34
5.4.4	Zálohové systémy	35
5.4.5	Obchodovatelná povolení	35
6	Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí v sousedních státech.....	36
6.1	Německo	36
6.1.1	Ekonomické nástroje životního prostředí Německa	36
6.2	Rakousko.....	38
6.2.1	Ekonomické nástroje životního prostředí v Rakousku	38
7	Komparace některých ekonomických nástrojů	41
7.1	Daň z minerálních olejů	41
7.1.1	Česká republika.....	41
7.1.2	Německo	42
7.1.3	Rakousko	42
7.1.4	Porovnání	43
7.2	Silniční daň.....	44
7.2.1	Česká republika.....	44
7.2.2	Německo	44
7.2.3	Rakousko	45
7.2.4	Porovnání	46
7.3	Feed-in Tariffs.....	47
7.3.1	Česká republika.....	47

7.3.2	Německo	48
7.3.3	Rakousko	49
7.3.4	Porovnání	50
	Závěr	52
	Seznam použitých zdrojů	53
	Seznam použitých zkratk	58
	Seznam grafů.....	59
	Seznam tabulek	60
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Člověk na počátku své existence žil v souladu se svým okolím, s přírodou. Smyslem žití bylo především samotné přežití, neboť potravu bylo nutné obstarat lovem zvěře či sběrem ovoce a bylin, postupem času se lidé naučili obhospodařovat půdu a pěstovat zemědělské plodiny stejně tak jako domestikovat zvířata. Stále však fungoval jistý koloběh, z přírody bylo bráno především pouze to nejnütnější.

Tak jak se prohluboval pokrok, se prohlubovala i lidská touha poznávat, vyvíjet se, ale i vlastnit. Průmyslová revoluce přinesla nově vznikající odvětví, rozvoj průmyslu či dopravy, rozrůstala se města, neboť přinášela nové příležitosti, především pracovní. Začalo se ve velkém množství těžit uhlí, které pohánělo nejen dopravní prostředky, bylo ale i hlavním zdrojem energie. Významnými milníky se staly také světové války, náročné na zbrojní průmysl, dopravu a lidské zdroje.

Nyní se svět nachází ve 21. století a více než kdy jindy lidstvo pocítuje následky nekontrolovaného využívání přírodních zdrojů a spotřebu, ať už se jedná o nerostné bohatství, dřevo, pitnou vodu či pustošení živočišného a rostlinného bohatství. Země je přelidněna a tento trend stále pokračuje, hrozí, že nebude možné takové množství obyvatel uživit, v souvislosti s tím se stále objevují nové nemoci, životní podmínky některých obyvatel jsou katastrofické.

Hlasy odborníků, kteří předpovídají katastrofické scénáře, jsou více a více slyšet, jednotlivci, organizace, politiky a hospodářské skupiny se postupně zavazují k učinění takových kroků, které dalším generacím zajistí budoucnost v ne zcela zdevastovaném světě. Zásadní pojem je komplexnost, důležitá jsou rozhodnutí činěná jak na úrovni politické, tak například na úrovni ekonomické či sociální.

S ohledem na uvedené skutečnosti a zejména aktuálnost tématu, potřebu řešit problémy v oblasti udržitelnosti, nutnost zasazení daného tématu do kontextu ekonomického a sociálního, je tato bakalářská práce zaměřena na ekonomické nástroje udržitelného rozvoje. Jelikož udržitelný rozvoj zahrnuje několik oblastí, z nichž všechny lze označit za významné a obsáhlé, je práce zaměřena na environmentální aspekty udržitelného rozvoje.

1 Cíl a metodika

Hlavním cílem bakalářské práce je **zhodnotit ekonomické nástroje udržitelného rozvoje v oblasti ochrany životního prostředí využívané v praxi vybraných zemí.**

Pro naplnění uvedeného cíle jsou nejprve vysvětleny základní aspekty problematiky udržitelného rozvoje, dále jsou představeny postoje České republiky k ekonomickým aspektům tohoto tématu a porovnány s jejich praktickou aplikací v Německu a Rakousku.

V práci je především využívána metoda explanace, kdy jde zejména o uvedení vysvětlení a souvislostí daného tématu a metoda rešerše. První část práce řeší historický vývoj udržitelného rozvoje a zabývá se jeho jednotlivými sedmnácti cíli, což je podstatné pro porozumění celého konceptu a jednotlivých návazností v rámci celého systému. Jako primární zdroj sloužil Rozvojový program Organizace spojených národů, který zpracovává jednotlivá témata, doplněný dalšími stanovisky. Třetí kapitola vysvětluje propojení mezi ekonomikami a otázkami životního prostředí, důležitým pojmem jsou zde externality, které je zapotřebí řešit státními regulacemi. Následující kapitola představuje strategické dokumenty přijaté v České republice, ve kterých jsou stanoveny cíle v rámci udržitelného rozvoje, k jejichž plnění přispívají právě ekonomické nástroje, které jsou stanoveny primárně za využití databáze Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Některé vybrané nástroje jsou blíže charakterizovány dle příslušně platné legislativy jak v České republice, Německu tak v Rakousku. Využita je tedy také metoda deskripce a metoda komparace, která je využita pro porovnání stejných ekonomických nástrojů využívaných pro udržitelný rozvoj v různých ekonomikách. Závěrem je metodou syntézy zpracováno zhodnocení provedené komparace a přístupů z čehož vychází konečné shrnutí.

2 Udržitelný rozvoj

Jak uvádí Polášková (2011), stejně tak, jako se s příchodem globalizace a rozvoje jednotlivých zemí lidstvo začalo odvracet od přírodních zákonitostí k moderním metodám, je nyní zapotřebí se k těmto principům vrátet. Je nutné rozvíjet a využívat technologie, které respektují omezenost a křehkost přírodních zdrojů. Lidstvo svým spotřebním chováním nyní nesmí ohrozit nebo omezit další generace, to je principem udržitelného rozvoje.

2.1 Počátky udržitelného rozvoje

Jedním z nejdůležitějších mezníků v otázce udržitelného rozvoje byl rok 1992, kdy se v Riu de Janieru (Brazílie) konala konference známá jako „*Summit Země*“ pod záštitou Organizace spojených národů (OSN). Tohoto setkání se zúčastnilo 178 zemí světa, které přijaly dokument zvaný Agenda 21, jež zahrnoval dohodu vybudovat celosvětové partnerství v podpoře udržitelného rozvoje pro zlepšení života lidí a ochranu prostředí. V hlavním sídle OSN v New Yorku roku 2000 byla schválena Miléniová deklarace, jejímž obsahem bylo osm cílů ke snížení chudoby do roku 2015. Zde navazuje rok 2002, kdy se v Africe opět otevřely otázky týkající se Agendy 21 společně s Miléniovou deklarací, k připomenutí dohody týkající se životního prostředí a bojem s chudobou. Tentokrát byla snaha o to, aby zde vznikala partnerství mezi zapojenými stranami. Červen roku 2012 byl ve znamení další konference v Riu de Janeiru, výsledkem tohoto setkání členských států bylo přijetí dokumentu „*The Future We Want*“, kde se zavázaly k započetí procesu vytvoření Cílů udržitelného rozvoje (SDG), které se budou zakládat na ujednání v Miléniové deklaraci. Dalším bodem bylo zřídit politické fórum OSN pro udržitelný rozvoj, které by operovalo na vysoké úrovni. Shromáždění se mimo jiné také zabývalo rozvojem malých ostrovních států a způsobem financování tohoto rozvoje. V návaznosti dalšího roku byla sestavena otevřená skupina 30 členů, aby vytvořila návrh SDG. Dále bylo nutné navázat na závazky, jejichž mezním termínem byl rok 2015, a tak se v září t.r. na konferenci OSN v New Yorku přijala Agenda 2030 udržitelného rozvoje, která zahrnovala 17 SDGs. Nejednalo se však pouze o tento dokument, šlo dále také o důležitou Pařížskou dohodu zaměřenou na změnu klimatu, konkrétně se týká snižování emisí skleníkových plynů. V současnosti se konají pravidelná

setkání a konference OSN, kde se řeší otázky udržitelného rozvoje a zapojení jednotlivých členů do dílčích cílů (United Nations, n.d.).

2.2 Cíle udržitelného rozvoje

Je možné vymezit tři hlavní pilíře udržitelného rozvoje, a to environmentální, ekonomický a sociální. **Environmentální pilíř** reprezentuje prostředí, v němž jsou veškeré organismy schopny přežít v závislosti na přírodních zdrojích. Problém nastává především v situaci, kdy se s těmito zdroji nevhodně správě, vyčerpávají se a znečišťují. **Ekonomický pilíř** řeší ekonomický růst a blahobyt společnosti, výrobu produktů k uspokojení potřeb obyvatelstva, z čehož plynou příjmy pro ekonomiku. Důležitá je snaha o to, aby zde fungoval koloběh, kde se využije co nejvíce produkce s minimem odpadu. Jako poslední je zde **sociální pilíř**. Jde především o vyhlazení rozdílů mezi majetnými a chudými, je důležité, aby pro lidi různého pohlaví, národnosti, náboženství nebo rasy byla stejná práva, což souvisí s respektem a spravedlností (Evropský týden udržitelného rozvoje, 2021).

Jak již bylo uvedeno, v roce 2015 valné shromáždění OSN stanovilo 17 cílů udržitelného rozvoje, které konkrétně řeší jednotlivé aspekty:

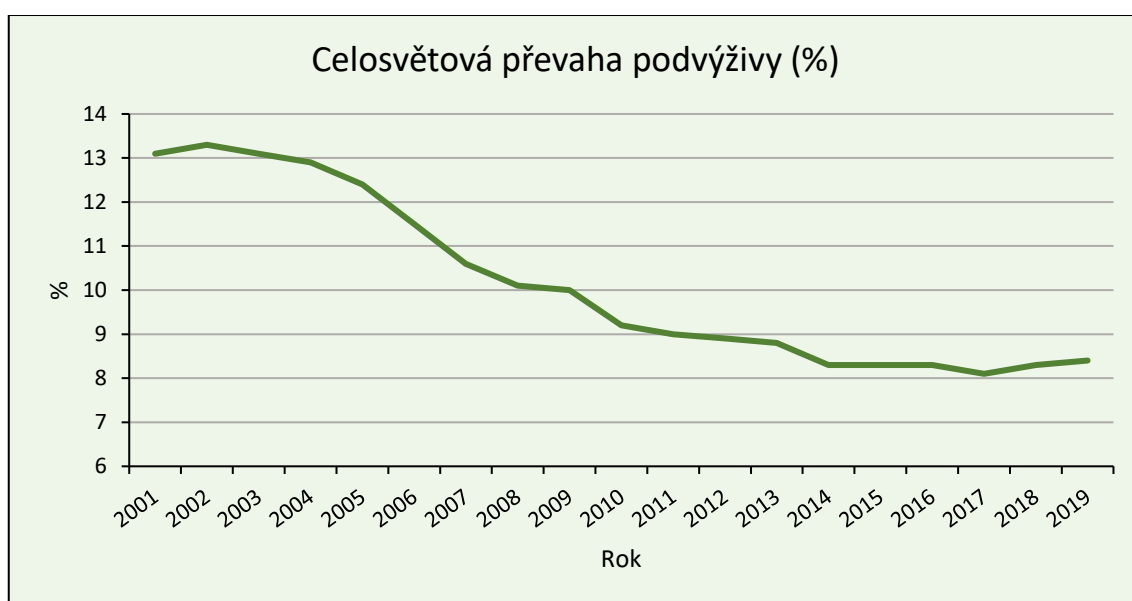
Chudoba

Boj s chudobou je pro rozrůstající se lidskou populaci stále pokračující boj. V extrémní chudobě žije téměř třičtvrtě miliardy lidí, trpí nedostatkem potravin, pitné vody a potýkají se s nedostatečnou hygienou. V nejchudších státech světa jsou tyto problémy podmíněny také válečnými konflikty. Hlavním cílem je do roku 2030 množství všech lidí potýkajících se s chudobou snížit minimálně na polovinu, zavést systémy pro sociální ochranu, dále je nutné zajistit zdroje pomocí rozvojové spolupráce. Pozornost bude také věnována stejnému právu pro ženy a muže souvisejícího s přístupem k majetku a ekonomickým zdrojům (United Nations Development Programme, 2021). Jak udává Světová banka, v roce 2020 veškeré snahy o snížení chudoby byly zpomaleny, ne-li doslova eliminovány v následku celosvětové pandemie COVID-19, která přispěla ke změně klimatu a k dalším celosvětovým problémům. Dá se předpokládat, že chudoba se nyní dotkne více lidí žijících ve městech, neboť ta byla postižena uzavíráním továren, ale i služeb (The World Bank, 2021).

Hlad

Hlad a podvýživa v jejich nejhorších podobách jsou spojeny právě s nejchudšími státy světa, kde přírodní podmínky omezují úrodu. Ohroženy jsou především děti. Proto je hlavním cílem podporovat zemědělství na lokální úrovni, zajistit přístup k půdě vhodné k obdělávání, ale také k technologiím usnadňujícím náročnou práci (United Nations Development Programme, 2021).

Graf 1: Celosvětová převaha podvýživy v letech 2001–2019 v %

Zdroj: Food and Agriculture Organization of the United Nations [FAO] (2021)

Převaha podvýživy vyjadřuje pravděpodobnost, že náhodně vybraná osoba z populace požívá nedostačující množství kalorií, které by mělo pokrýt výdej energie potřebný k aktivnímu a zdravému životu. Tento ukazatel je vyjádřen jako porovnání pravděpodobnostního rozložení běžné denní spotřeby energie ve stravě s minimálním požadavkem na energii ve stravě. Oba ukazatele jsou založeny na představě o průměrném jedinci hodnotící populace (FAO, 2021).

Graf 1 zobrazuje klesající trend celosvětové podvýživy, v roce 2002 hodnoty za sledované období dosahovaly maxima, a to 13,3 %, naproti tomu nejnižší hodnota 8,1 % byla zaznamenána v roce 2017.

Zdraví a kvalitní život

Špatné hygienické podmínky a nedostatečná zdravotní péče, to jsou faktory, které zásadně ovlivňují zdravotní stav obyvatel. Opět tato fakta odkazují na nejchudší části

světa, na druhou stranu souvisí i s velkou hustotou obyvatelstva v zemích rozvinutých, kde se nemoci šíří rychleji. K rozšiřování nemocí dnes přispívají i klimatické změny, cestovní ruch, nebo válečné konflikty. Velikou hrozbu představují infekční onemocnění, kdy mezi tyto patří na přední příčce onemocnění dýchacích cest, AIDS nebo malárie (Nováček, 2011).

Jedním ze základních cílů do roku 2030 je snížit úmrtnost novorozenců a také matek u živě narozených dětí. Zásadní je snaha ukončit epidemii AIDS, tuberkulózy, malárie a dalších onemocnění. Cílem je poskytnout všem přístup k základním zdravotnickým službám, stejně tak jako k bezpečným a ověřeným lékům a očkovacím látkám. V neposlední řadě je nutné zajistit dostatek proškolené zdravotní pracovní síly v málo rozvinutých oblastech světa (United Nations Development Programme, 2021).

Vzdělání

V tomto ohledu lze pozorovat dobré výsledky. K základnímu vzdělání má přístup o nespočet více dětí, zvýšila se gramotnost a zlepšila se situace ohledně vzdělávání dívek. Jsou zde však veliké rozdíly mezi chudými domácnostmi a dětmi pocházejících z bohatých rodin, veliký vliv na přístup ke vzdělání mají také válečné konflikty. Stěžejní cíl je zde takový, aby všechny děti, bez rozdílu pohlaví, měly možnost bezplatného základního a středoškolského vzdělání (United Nations Development Programme, 2021).

Dostupností kvalitního vzdělání se zabývá nespočet organizací po celém světě, například Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (UNESCO) nebo například Dětský fond Organizace spojených národů (UNICEF). Je nutné zaměřit se na podporu učitelské profese, neboť výuka je tak kvalitní jak znalý a zkušený je kantor. Nábor učitelů, jejich důkladné proškolení a zlepšování pracovních podmínek je základním pilířem pro úspěšnou implementaci této strategie (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], n.d.a).

Zrovnoprávnění mužů a žen

Tento cíl udržitelného rozvoje volá po ukončení jakékoliv diskriminace žen a dívek, chce vytlačit násilí jakéhokoliv druhu páchané na ženách. Říká, že je nepřipustné nutit dívky či ženy k manželství, zahrnuje poškozování ženských pohlavních orgánů. Je důležité, aby měly ženy přístup k vlastnictví majetku, chce podpořit rovnost mužů a žen v rámci

postavení, například ve vykonávání vedoucích pozic především ve státní správě (United Nations Development Programme, 2021).

Dle studie, kterou ve svém díle zmiňuje Nováček, je násilí na ženách ve většině případů páčáno muži z jejich okolí, často manžely/partnery, nebo rodinnými příslušníky. Takto napadené ženy na následky často umírají. Veliké rozdíly jsou pozorovány v oblasti vzdělávání. Často je tomu tak kvůli tradicím zakořeněných v rodinách, které říkají, že úkolem ženy je starat se o rodinu, a ne její obživa (Nováček, 2011).

Přístup k čisté vodě a kanalizaci

844 milionů lidí nemá přístup k pitné vodě. Přístup k bezpečné vodě, kanalizaci a hygieně pro všechny by měl být do roku 2030 samozřejmostí. Vyvine se snaha směrem ke zlepšení kvality vody, také ke správnému hospodaření s vodou. Mimo jiné je zde zahrnuta ochrana ekosystémů, jako jsou lesy, které vodu zadržují, mokřady nebo jezera (United Nations Development Programme, 2021).

Voda může být znečištěna chemikáliemi, což je často problémem vyspělejších průmyslových oblastí, zde je potřeba kontrolovat také hospodárné využívání vodních zdrojů, aby nedošlo k nadměrnému plýtvání. Na druhou stranu v oblastech jako je Afrika vodu kontaminuje hmyz přenášející nebezpečné nemoci. Vodou se v chudých oblastech šetří, následkem toho je nedostatečná hygiena přispívající k rozšiřování dalších onemocnění, například těch střevních (World Health Organization, 2019).

Práce a ekonomický růst

Ztráta zaměstnání má negativní vliv jak na jednotlivce, tak na ekonomiku jako celek. Jednotlivec přichází o trvalý příjem, ze kterého hradil pravidelné výdaje, to v dlouhodobém horizontu může vést k zadlužení a ztrátě životních jistot. Ekonomika ztrácí spotřebitele, přichází o příjmy, které by tento jednotlivec odváděl na daních, naopak se zvyšují výdaje například na podporu v nezaměstnanosti a na další sociální dávky (Sedlák, 2017).

Nezaměstnaných lidí po celém světě stále přibývá, v roce 2018 více než půl milionu pracovníků žilo v extrémní nebo mírné chudobě. Ve světě jsou značné rozdíly ve využívání mužské a ženské pracovní síly. Snahou je stabilizovat ekonomický růst především v nejméně rozvinutých oblastech, přístup k inovacím a technologiím, podpora podniků, které vytvoří nová pracovní místa. Důležité je najít vyrovnanost mezi

hospodářským růstem a ochranou životního prostředí. Mimo jiné je nutné zabránit otroctví, nucené práci a dětské práci, stejně jako využívání dětí ve vojenství (United Nations Development Programme, 2021).

Průmysl, inovace, infrastruktura

Přes dva a půl miliardy lidí v rozvojových zemích nemají stálý přístup k elektřině. S těmito a dalšími problémy, které brzdí ekonomický růst, se i dnes některé země potýkají. Cílem je do roku 2030 zvýšit podíl průmyslu na hrubém domácím produktu, zdvojnásobit tento podíl v nejméně rozvinutých státech. Podporovat inovace a rozvoj průmyslu v souladu s ekologickými faktory, poskytnout přístup k informačním a komunikačním technologiím, internetu a zajistit další vývoj v těchto otázkách (United Nations Development Programme, 2021).

Například Evropu lze označit za světovou průmyslovou velmoc, kde se toto odvětví s příchodem globalizace stále rozrůstalo, prohlubovalo. Pro zachování růstu jsou důležité investice a inovace, ty v dnešním prostředí musí splňovat nároky udržitelnosti, být nadčasové ve využívání moderních technologií. Pro průmysl se do budoucna stává zásadní využívání čisté energie, díky čemuž se sníží množství skleníkových plynů. Důležité je také nakládání s daty, které má stále větší nároky jak na kapacitu, bezpečnost, tak na rychlost, což umožní například nová generace bezdrátové sítě 5G. K těmto změnám, které umocní postavení vůči konkurenci, je zapotřebí ještě těsnější provázanost trhů, pravidel a podpory podniků (Evropská komise, 2020).

Nerovnost

V tomto ohledu lze zmínit například diskriminaci na základě sexuální orientace. V řadě států, spíše vyspělejších ekonomikách, se již podnikají kroky vedoucí k zrovnoprávnění stejnopohlavních a heterosexuálních párů. Homosexualita se stává legální, existují registrovaná partnerství, nově již například ve Švýcarsku existuje rovnost manželství. Některé americké studie prokazují, že zrovnoprávnění manželství má dokonce dobrý vliv na zdraví obyvatel, především psychické, dále klesá počet sebevražd u mladých lidí (QueerGeography, n.d.).

Do roku 2030 je snahou podpořit začlenění všech lidí, ať se jedná o jedince různého věku, pohlaví, rasy, původu náboženství a dalších odlišností. Nutností je odstranit zákony, které obyvatelstvo diskriminují, s tím souvisí rovnost z pohledu sociální ochrany, mzdových podmínek a dalších politik. Rozvojové země by měly mít stejné zastoupení a vyjednávací

sílu v řešení mezinárodních záležitostí. Problémem současnosti je také špatně řízená migrační politika (United Nations Development Programme, 2021).

Udržitelná města a komunity

S rostoucí populací roste i množství lidí žijících ve městech, která se stále zvětšují a pohlcují do sebe další oblasti. Na okrajích těchto aglomerací často vznikají chudinské čtvrti a slamy, kde nejsou příznivé podmínky pro život. Do roku 2030 je cílem dát všem přístup k bezpečnému a dosažitelnému bydlení stejně tak k veřejné dopravě, a to vše s ohledem na udržitelnost. Je nutné se soustředit na zlepšení kvality ovzduší ve městech stejně jako na nakládání s odpadem. Nová města by měla vznikat již od začátku v souladu s udržitelným rozvojem, k tomu je zapotřebí podpora jak z finanční, tak technické stránky (United Nations Development Programme, 2021).

Udržitelnými městy se zabývá organizace UNESCO, která připravila mnoho programů, například „*UNESCO Global Network of Learning Cities*“. Tento program je úzce propojen se vzděláváním, tedy dalším cílem udržitelného rozvoje, kdy se moderní města inspirují, spolupracují, tedy učí se od ostatních, společně řeší problémy. Dále jsou zde například „*International Coalition of Inclusive and Sustainable Cities*“ podporující boj s diskriminací nebo nezaměstnaností, dále „*Media and Information Literacy Cities*“ zabývající se zpracováním informací, propojení vnitřních systémů zapojením obyvatel do dění a další (UNESCO, n.d.b).

Dostupná a čistá energie

73 procent skleníkových plynů má na svědomí právě energie, a tím jako hlavní činitel způsobuje změnu klimatu. Cílem do roku 2030 je zajistit dostupné a účinné energetické služby především v rozvojových oblastech. Je nutné podporovat vývoj v oblasti energetiky na mezinárodní úrovni, zaměřit se na obnovitelnou a čistou energii (United Nations Development Programme, 2021). V současnosti již mnoho dodavatelů energie dává svým zákazníkům možnost využívat energii z obnovitelných zdrojů, tedy ze slunce, vody, větru a bioplynu. Tato energie se nazývá „zelená“, její poskytování je podloženo zárukou, která garantuje její původ (E.ON, n.d.).

Zodpovědná spotřeba a produkce

Dvanáctý cíl udržitelného rozvoje je zaměřený na spotřebu a produkci, neboť právě zde jsou zřetelné rozdíly. Na jedné straně se více než miliarda tun jídla ročně nezužítuje

a na straně druhé 2 miliardy lidí po celém světě trpí hladem a podvýživou, stejné množství lidí trpí nadváhou a obezitou. Jeden z bodů například zahrnuje snížení odpadu plynoucího z potravin, redukci odpadu obecně, jeho recyklaci a opětovné využívání. Cílem je omezit finanční výpomoci, které podporují využívání fosilních paliv zatěžující životní prostředí (United Nations Development Programme, 2021).

Stále rezonujícím tématem jsou plasty, je všeobecně známo, že tento materiál je hojně využívaný kvůli nízkým nákladům a vysoké odolnosti. Na druhou stranu právě zmíněná odolnost představuje problém, plasty se rozkládají velice pomalu, spíše lze říct, že se úplně nerozloží nikdy. Proto se nacházejí způsoby, jak tento odpad znovu využít, vytvořit z něj nové produkty. Mnoha módních značek využívá recyklovaný plast k výrobě oblečení a doplňků, lze jmenovat například Rothy 's či Adidas. Je nutné však tento koncept pojmut zodpovědně, komplexně, nejen kvůli přilákání nových zákazníků (Emily Chan, 2019).

Klima

Zvyšování hladiny moří, rozsáhlejší požáry, nadměrné srážky. Země se stále otepluje, což v různých částech světa může způsobit různé problémy. Největší příčinou je stále zvětšující se množství oxidu uhličitého v atmosféře. Tyto jevy je buďto nutné zmírnit, nebo se na ně adaptovat, v tom případě je nutné včasné varování před blížící se katastrofou (United Nations Development Programme, 2021). Zmíněné klimatické změny a jejich projevy mají veliký vliv na obyvatele a jejich majetek. Například zemětřesení a záplavy poškozují domy, které je nutné pojišťovat na stále větší částky, proto se tématem klimatických změn zabývají instituce zprostředkovávající pojištění, jejich argumenty jsou důležité pro další rozhodování v těchto otázkách (Mezřický, ed., 2005)

Světové oceány

Oceány jsou největší ekosystémy na světě, pokrývají třičtvrtě zemského povrchu. Na oceánech je závislý veškerý život na zemi. Cílem je omezit znečištění oceánů, zamezit nadměrnému rybolovu, udržitelně využívat mořských zdrojů. Podpora bude směřovat především k málo rozvinutým ostrovním státům, také k řemeslným rybářům (United Nations Development Programme, 2021).

Aby se život ve světových oceánech opět probouzel a prosperoval, je důležitá podpora vědy a výzkumu, neboť pouze zanedbatelná část oceánského dna byla kvalitně

zmapována, nespočet živočišných druhů v tomto prostředí může být stále neznámá. V současné době vznikl strategický dokument „*United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development (2021–2030)*“ založený na pěti pilířích, a to zdraví, bohatství a hodnota oceánu, dále finance a vědomosti pro oceán. Je stanovený strategický rámec, který obsahuje deset následujících výzev:

- Porozumět a pokořit znečištění moří,
- ochránit a obnovit ekosystémy a biodiverzitu,
- udržitelně nasycit celosvětovou populaci,
- vyvinout udržitelnou a spravedlivou oceánskou ekonomiku,
- otevřít řešení klimatických změn týkajících se oceánů,
- snížit hrozby, které jsou nebezpečné pro obyvatelstvo žijící v blízkosti oceánu,
- rozšířit globální oceánský pozorovací systém,
- vytvořit digitální reprezentaci oceánů,
- dovednosti, vědomosti a technologii pro všechny,
- změnit vztah lidstva k oceánům.

Strategický rámec je dále doplněn třemi cíli, které jsou zaměřené na znalosti, přesněji na identifikaci jejich potřeb, vytvoření a praktické využití (UNESCO, 2021).

Život na pevnině

Jedním z největších bohatství souše jsou deštné pralesy, které poskytují útočiště nespočet živočišných druhů, jsou schopny čistit vzduch ale i vodu. Problémem je rozsáhlé odlesňování, ale také vymírání druhů rostlin i živočichů. Je na místě bojovat proti desertifikaci, suchu, ale i záplavám, Do roku 2030 je cílem zachovat horské ekosystémy, ukončit pytláctví i obchod s faunou, flórou a další (United Nations Development Programme, 2021).

V USA byl představen rámec pro novou legislativu, iniciovaný senátorem Brianem Schatzem a dalšími zúčastněnými, zvaný „*FOREST Act.*“ Tento dokument by měl omezovat přístup ke komoditám pocházejícím z ilegálně odlesněné půdy, což by mělo snížit motivaci k obětování lesů na úkor zemědělského využití. Američtí spotřebitelé mají běžně přístup k produktům, které obsahují takto nelegálně získané suroviny a koupí toto chování neúmyslně podporují. S ilegálními aktivitami je také často spjata korupce, organizovaný zločin nebo porušování lidských práv. Nyní tento zákon podpořilo

40 skupin zabývajících se environmentálními a lidskými právy, kterým byl stejně jako dalším zaslán otevřený dopis s výzvou o zapojení do této iniciativy (Brian Schatz, 2021).

Mír, spravedlnost a silné instituce

V posledních desítkách let představuje celosvětovou hrozbu terorismus, projevuje se čím dál častěji. Existují teroristické organizace, které se rozhodnou následovat jednotlivci po celém světě, tím se jejich vliv snadno rozšiřuje, hůře se vyšetřuje a trasuje. Často jsou oběťmi teroristických útoků civilisté, právě na ty nejvíce působí vyvolání strachu a nejistoty. Útoky jsou prováděny prostřednictvím jaderných, chemických nebo biologických zbraní, v ohrožení jsou však i citlivá data napadnutelná kybernetickými zbraněmi (Nováček, 2011).

Mír a spravedlnost, někdo tyto termíny ani nezná, proto by je lidé neměli brát jako samozřejmost. Dle OSN je stěžejní omezit všechny formy násilí, ať už obchod s lidmi nebo zneužívání dětí, a také poskytnout všem právní identitu. Je nutné zřizovat silné instituce, kde neexistuje korupce a úplatky, podporovat mezinárodní spolupráce, zákony respektující udržitelný rozvoj na všech jeho úrovních (United Nations Development Programme, 2021).

Spolupráce při řešení cílů

Posledním, tedy sedmnáctým, cílem udržitelného rozvoje, je tvořit silná partnerství a udržet pevnou spolupráci ve všech předchozích otázkách. Svět čelí neustálým změnám, ať přírodním, politickým nebo sociálním. Tyto aspekty je důležité sledovat a přizpůsobovat jim další kroky. V moderním světě technologií a inovací se otevírá nespočet možností, které by měly být využívány ke splnění závazků udržitelného rozvoje. Spolupráce při řešení cílů se rozvíjí v dalších oblastech, a to ve financích, technologii, budování kapacit, obchodu a komplexních problémech systému (United Nations Development Programme, 2021).

3 Environmentální ekonomie

Tato kapitola vysvětluje, čím se zabývá environmentální ekonomie, přibližuje propojení mezi ekonomikou a životním prostředím. Řešeny jsou například pojmy jako jsou volné zdroje, veřejné statky nebo externality.

Environmentální ekonomie využívá principy ekonomie k tomu, aby zjistila, jak jsou využívány environmentální zdroje. Konkrétně se zaměřuje na jednotlivce a jejich rozhodování, které má dopad na přírodní prostředí. Na druhé straně je zaměřena na instituce a vládní politiky, jež by měly regulovat spotřebitelské chování tak, aby zde vznikl vyvážený vztah mezi lidskými nároky a potřebami ekosystému. Znehodnocení životního prostředí je často přisuzováno neetickému a nemorálnímu chování, jde však spíše o způsob, jakým jsou uspořádány různé ekonomické systémy, jichž jsou lidé součástí (Field & Field, 2013).

Ekonomika volného trhu neboli tržní ekonomika v čisté podobě, není schopna zajistit úroveň kvality životního prostředí, která je vyžadována. V tomto prostředí společnosti znečišťují, stejně tak spotřebitelé jednají bez ohledu na to, jaké důsledky jejich chování má na životní prostředí. To jsou důvody, proč je nutné zavádět regulace, proč jsou důležité státní zásahy do ekonomiky, tímto se zabývá environmentální ekonomie. Environmentální ekonomie poskytuje rámec pro základní uvažování, tvoření kompromisů, zvažuje náklady, přínosy a výhody ochrany na environmentální úrovni (Oxford Academic (Oxford University Press), 2015).

3.1 Propojení mezi ekonomikou a životním prostředím

Ekonomiku tvoří dvě základní strany/subjekty a tím jsou podniky a spotřebitelé. Spotřebitelé na trhu představují poptávku po statcích a zároveň nabídku pracovní síly, podniky na druhé straně žádané statky nabízejí a pracovní sílu poptávají. Jako třetí zde vystupuje stát, který má za úkol zmíněné činnosti korigovat. Životní prostředí lze považovat jako čtvrtý činitel, lze říct ten nejdůležitější, který umožňuje existenci tohoto koloběhu, poskytuje prostor i základní zdroje. Příroda ale také absorbuje, a to například škodlivé látky vypouštěné do ovzduší, půdy či vody, to přírodní zdroje znehodnocuje. V dlouhodobém hledisku, aby rozvoj společnosti mohl být udržitelný, environmentální a ekonomické zásady musí být propojené, musí existovat ochota spotřebitelů tyto principy přijmout (Seják, 2005).

3.2 Tržní selhání

Tržní selhání nastává tehdy, pokud je nutný zásah státu do fungování tržní ekonomiky, souvisí s neefektivností. Mezi tržní selhání se řadí externality, nedokonalá konkurence, veřejné statky a nerovnoměrné informace. V návaznosti na environmentální ekonomii je příhodné zabývat se externalitami a veřejnými, popřípadě volnými statky.

3.2.1 Teorie externalit

Externality vznikají v situaci, kdy chování jednoho či více ekonomických subjektů přináší třetí straně výhody či nevýhody, které nejsou zmíněnými ekonomickými subjekty finančně oceněny (Nováček, 2011). Existují pozitivní i negativní externality, zde budou dále řešeny pouze negativní, protože právě ty jsou zdrojem znečištění životního prostředí, byť ze strany znečišťovatele neúmyslné. S těmito nežádoucími dopady se poškozený podnik musí nedobrovolně vypořádat, což mu zvyšuje náklady, toto mu není nijak nahrazeno (Mezřický, ed., 2005). Jak říká Seják (2005), „*Teorie externalit v principu tvoří základ environmentální ekonomie.*“

3.2.2 Volné a veřejné statky

Za volný statek lze považovat například vzduch. Je volně dostupný, každý ho může využívat, na planetě Zemi umožňuje živím organismům svou existenci. Z pohledu ekonomického nejsou volné statky nijak ohodnoceny, proto jsou často opomíjeny, není nijak regulována jejich spotřeba, nikomu nepatří. V současnosti se však kvalita těchto statků neustále zhoršuje, což přináší vysoké ekonomické náklady. Dále veřejné statky jsou takové, které většinou zajišťuje stát, tedy lze u nich vyčíslit finanční náročnost. Selhání trhu zde vzniká proto, že zde neexistuje vyloučení ze spotřeby, nelze tedy regulovat, kdo tyto statky využije, kdo ne a získávat za toto využívání peněžní prostředky. Také zde nedochází ke snížení množství tohoto statku, náklady jsou stejné, ať tyto produkty/služby využívá jakékoliv množství občanů (Víturka, 2005).

Fieldovi (2013) uvádějí jako příklad veřejného statku maják, který slouží námořníkům, aby v noci nebloudili a mohli se podle něj na moři zorientovat. Je zde však zajímavá technická vlastnost a to taková, že pokud je tato služba dostupná pro jednoho námořníka, v ten samý moment je dostupná i pro všechny ostatní.

3.2.3 Nástroje k regulaci tržního selhání

Ekonomické nástroje představují prostředky, kterými vlády zasahují do tržní ekonomiky, regulují chování podniků a jednotlivců, ovlivňují vznik externalit a nákladů spojených s veřejnými statky. Tyto nástroje se dělí na přímé (nařízení, limity, standardy a technické normy) a ekonomické (poplatky, daně, finanční podpory, emisní povolení, ...). Je na místě dobře definovat, pro jakou situaci je vhodný, který přístup, oba mají totiž své předpoklady, výhody a nevýhody použití (Nováček, 2011).

3.3 Oceňování životního prostředí

Aby bylo možné například externality a náklady s nimi spojenými zapojit do ekonomických propočtů, tyto náklady přiřadit ke konkrétnímu subjektu, je nutné stanovit hodnotu statku, ke kterému se váží. Protože právě tyto zdroje, jako je třeba vzduch, nemají tržní hodnotu, nejsou obvyklou součástí směny, používají se zde metody mimotržního oceňování, v ostatních případech je to tržní ocenění.

3.3.1 Preferenční metody

Metoda kontingentního oceňování

V této metodě jsou dotazováni jednotlivci například pomocí dotazníku nebo prostřednictvím rozhovoru, kdy uvádějí svou ochotu zaplatit finanční částku za produkt/službu zohledňující životní prostředí. Může zde být i obrácený pohled a to takový, že respondenti uvádějí, jak velkou finanční náhradu by přijali, pokud by produkt/služba byla pro životní prostředí zátěží (Soukopová a kol, 2011).

Stejně jako každý dotazník, i tento pro využití kontingentního oceňování, má své náležitosti a doporučení pro sestavení. Je důležité správně popsat podstatu dotazníku a samotný statek, který má být respondentem oceněn. V následující části je vhodné dotazovat se přímo na velikost poskytnuté/přijaté platby, dotazovaný může sám vyjádřit konkrétní částku, nebo například vybere z připravené nabídky dle své preference. Obligátní jsou otázky pro získání informací přímo o respondentovi, jako je věk, pohlaví, rodinný stav nebo výše stabilního příjmu. Toto zajistí možnost srovnání dle zvolených kategorií (Seják, 2005).

Metoda hédonického ocenění

Mezřický (2005) uvádí jako příklad trh s nemovitostmi, kdy se cena určité nemovitosti skládá z mnoha dílčích skutečností, kam patří například počet místností, technický stav budovy, nebo také kvalita ovzduší. Právě kvalita ovzduší zde vystupuje jako statek životního prostředí, který je třeba ocenit, určit jakým podílem se účastní na celkové ceně nemovitosti. Zjišťuje se, jakou cenu je zájemce ochoten zaplatit za nemovitost v lokalitě, kde je kvalita ovzduší kvalitnější. V metodě se projevují subjektivní požadavky kupujícího, nevýhodou může být náročnost z pohledu potřebného množství informací nutné pro ocenění jednotlivých aspektů při koupi nemovitosti.

Metoda cestovních nákladů

Metoda cestovních nákladů je úzce spojena s rekreačním cestovním ruchem. Je zde zkoumáno, jaká místa lidé navštěvují a výše nákladů, které jsou ochotni vynaložit. Do výše nákladů se zahrnují náklady na dopravu, případné vstupné nebo také čas strávený v konkrétní lokalitě. Analýza může také zahrnovat, jak se změní ochota vynaložit větší náklady v případě zlepšení životního prostředí ve zkoumané lokalitě. Podmínkou výzkumu a jeho dobré vypovídací schopnosti je získání dostatečného množství informací od dotazovaných respondentů (Seják, 2005).

3.3.2 Expertní metody

Jako příklad expertních metod zde bude uvedena **hesenská metoda**, kdy skupiny odborníků na životní prostředí hodnotí jednotlivé biotopy pomocí bodovací stupnice, která je následně převedena do finančního vyjádření. Přírodní krajinné celky jsou často poškozovány lidskou činností, právě proto se odborníci snaží, aby byly vráceny do jejich původní podoby a chráněny. Tyto činnosti na sebe samozřejmě váží náklady, které je zapotřebí vyčísřit, do těchto nákladů je dále započítán ekologický užitek plynoucí z přirozených funkcí biotopů (Soukopová a kol., 2011).

4 Strategické dokumenty České republiky

Tato kapitola je zaměřena na situaci v České republice, zavedení strategie udržitelného rozvoje, jaké strategické dokumenty Česká republika přijala v návaznosti na mezinárodní dohody, jako je Místní agenda 21, Agenda 2030, pozornost se soustřeďuje také na oběhovou ekonomiku a souhrnné nástroje pro ochranu životního prostředí.

4.1 Místní agenda 21

Místní agenda 21 (MA21) vychází z dokumentu přijatém roku 1992 v Riu de Janieru na konferenci OSN. Tento plán, do kterého se mohou zapojit obce, kraje a další správní celky, je cílen na místní iniciativu a zapojení veřejnosti do zlepšení lokálního stavu životního prostředí, což se postupně projevuje na více globální úrovni udržitelného rozvoje (Krause, 2019). Dokument byl v ČR schválen roku 2012 a řeší čtyři hlavní problémy: medializace, osvěta a vzdělávání, politická podpora, financování MA21 a hodnocení MA21. První problém je zaměřen na poskytnutí kvalitních informací o tom, jaký je cíl celého projektu, jaké reálné dopady jsou spjaté se zapojením se pro celou komunitu, smyslem je také motivace. Politickou podporu zajišťuje hned několik ministerstev, především Ministerstvo životního prostředí, dále také Ministerstvo vnitra nebo Ministerstvo školství. Jejich úkolem je implementace strategií, koordinace a zpětná vazba v podobě hodnocení kvality. Lze se však setkat s nedostatečným zapojením politiků na úrovni municipalit, chybí také pracovníci, kteří by se zabývali problematikou MA21. Zapojení do cílů tohoto strategického dokumentu je z hlediska financování snazší pro větší správní celky, neboť ty disponují větším množstvím finančních prostředků, které mohou pro zlepšení místního prostředí vyčlenit. Dále je možné požádat o příspěvky či dotace příslušný kraj, to je však spojeno s náročnou administrativou, která je pro menší obce příliš náročná a zdlouhavá. Hodnocení místní Agendy 21 není zaměřeno správným směrem, řeší pouze administrativní záležitosti, a ne praktické dopady (Ministerstvo životního prostředí, 2012).

4.2 Agenda 2030

Stejně jako ostatní členské státy Organizace spojených národů i Česká republika se zavázala do roku 2030 ke splnění sedmnácti Cílů udržitelného rozvoje. Jak již bylo řečeno v předešlých kapitolách, jde již o velice komplexní přístup, který spojuje více

aspektů dohromady, jednotlivé cíle na sebe navazují, jsou provázané. Stejně tak je třeba přistupovat k jejich řešení, spolupracovat na nadnárodní úrovni a zajistit podporu v tomto směru pro méně rozvinuté země. Agenda 2030 se zaměřuje na 5 základních oblastí, které jsou dále podrobněji rozvíjeny. Těmito okruhy jsou lidé, planeta, prosperita, mír a partnerství. Pro plnění cílů v místním prostředí slouží Strategický rámec Česká republika 2030 (Ministerstvo životního prostředí, n.d.a).

4.3 Strategický rámec Česká republika 2030

Než se tento dokument dočkal podoby, v jaké je znám dnes, byly vytvořeny tři návrhy strategie pro udržitelný rozvoj. První návrh obsahoval pouze čtyři oblasti, a to „*kvalita lidského života, krajina, využívání přírodních služeb, zdrojů a propadů, dále mezinárodní a globální souvislosti udržitelného rozvoje ve vztahu k České republice.*“ Toho bylo i přes zásadní nedostatky využito jako východisko pro nový dokument. Druhý návrh, který vznikl roku 2002 byl již rozpracován v sedmi bodech, které byly však také kritizovány a následně odmítnuty, šlo o příliš stručný plán, který nebyla snaha dále rozvíjet. Verze strategie, která byla již vládou přijata, vznikla v roce 2004 a kromě 4 zásadních částí obsahuje i oddíl věnující se monitoringu výsledků, v jehož rámci vznikla Rada vlády pro udržitelný rozvoj. Zadání aktualizace Strategie udržitelného rozvoje České republiky byla schválena až roku 2015 přesto že tato aktualizace měla probíhat každé tři roky od jejího přijetí (Nováček, 2011).

Ve Strategickém rámci Česká republika 2030 lze najít šest zásadních oblastí, v jejichž rozsahu jsou stanoveny jednotlivé cíle. Tyto oblasti jsou zpracovány do analýzy silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb. Jako příklad lze uvést analýzu pro hospodářský model, kde jako silná stránka vystupuje třeba makroekonomická stabilita, naproti tomu mezi slabými stránkami je administrativní zátěž, dále využívání domácích druhotných a obnovitelných energetických zdrojů je v části pro příležitosti a hrozbu představuje mimo jiné zpomalení ekonomického růstu kvůli zastavení růstu přímých zahraničních investic. Na stejném příkladu jednoho z šesti okruhů lze popsat další část strategického dokumentu, ve které je nejprve stanovena vize: „*Ekonomika České republiky cíleně snižuje svou materiálovou a energetickou náročnost. Hospodářské instituce zajišťují dlouhodobý růst ekonomiky postavený na podnikavosti, inovacích, tvůrčích schopnostech lidí, oborech s vyšší přidanou hodnotou, na oběhovém hospodářství, nízkouhlíkových technologiích, robotizaci a digitalizaci a opírá se o odolnou a kvalitní infrastrukturu.*

Stojí na principech sociálně-tržního hospodářství, jehož základní vlastností je spolupráce a koordinace mezi veřejným, podnikatelským a neziskovým sektorem. Veřejné finance zajišťují, že zdroje na realizaci veřejných politik jsou dostatečné a efektivně vynaložené (Úřad vlády ČR, 2017).“

Dále je zde rozpracováno několik dalších bodů v jejichž rámci je potřebné provést konkrétní změny, jako je podpora podniků působících v České republice na všech úrovních tak, aby směřovaly k růstu a větší konkurenceschopnosti, nebo například efektivnější využívání zdrojů, ať nerostných, vodních či energetických, s tím souvisí zaměření na oběhové hospodářství, kterému bude věnována samostatná kapitola. Mezi další body rozpracovávající hospodářský model patří výzkum, vývoj a inovace, infrastruktura a také soustava veřejných financí. Jsou zde také podrobně rozpracované jednotlivé strategické cíle, jichž chce Česká republika v rámci udržitelného rozvoje dosáhnout v každé oblasti (Úřad vlády ČR, 2017).

Ve Strategickém rámci své místo nezaujímá všech 17 Cílů udržitelného rozvoje tak, jak byly stanoveny a odsouhlaseny prostřednictvím OSN. Bylo nezbytné, aby každá země, která se k nim zavázala, strategii transformovala dle svých potřeb, typické je sloučení více původních cílů dohromady, především ty související, právě tak, jak lze pozorovat na příkladu ČR.

4.3.1 Měření výkonnosti v dosahování Cílů udržitelného rozvoje

Aby bylo zřejmé, jak si jednotlivé státy, které přijali Strategii udržitelného rozvoje za svou, stojí v dosahování jednotlivých cílů, byly stanoveny přesné metodiky pro měření této výkonnosti. Ve své publikaci z roku 2019 se tímto zabývá například OECD, zde bude kvůli větší aktuálnosti využito dokumentu vydaném nakladatelstvím Cambridge University Press.

Dle ukazatele *SDG Index*, který přiřazuje hodnotu 100 takovému státu, který splnil veškeré Cíle udržitelného rozvoje a hodnotu 0 takovému, který neučinil žádný pokrok, Česká republika stojí na 12. příčce (z celkových 165) s hodnotou 81,4. Toto lze považovat za velice pozitivní výsledek, první místo zaujímá v současné době Finsko blížící se hodnotě 86. ČR představuje dobré výsledky v oblasti chudoby, čisté vody a dostupné kanalizace nebo zaměstnanosti a hospodářského růstu. Na druhé straně zaostává v otázkách hladu, klimatu, ale i v partnerství mezi zapojenými zeměmi. Na těchto aspektech však pracuje, negativní výsledky však přináší také posun v otázkách

zodpovědné spotřeby a produkce, kde chybí údaje o vývojovém trendu. (Sachs, Kroll, Lafortune, Fuller & Wolem, 2021).

4.4 Cirkulární Česko 2040

Oběhové hospodářství obecně představuje takové hospodářství, kde jsou produkty vyráběny s vidinou opravy a znovuvyužití, nebo možností přeměny na jiný výrobek či recyklace po jeho primární spotřebě za využití nových technologií a inovací. Primární myšlenka je omezit drastické vyčerpávání přírodních zdrojů a redukce vyprodukovaného odpadu (Krause, 2019).

České republice by měl v přechodu na oběhové hospodářství pomoci dokument připravovaný v rámci OECD s názvem Cirkulární Česko 2040. Vizí tohoto projektu je přinést nejen environmentální, ale i ekonomické a sociální výhody prostřednictvím politických opatření, mezi které patří například nové pracovní příležitosti nebo technologická vyspělost. Mezi strategické cíle patří (OECD, 2021):

- Zlepšení environmentální ochrany,
- snížení vyprodukovaného odpadu a lepší zacházení s odpadem,
- zvýšení konkurenceschopnosti,
- vytvoření nových pracovních míst,
- zvýšení bezpečnosti u dodávek materiálů, účinné řízení přírodních zdrojů a podíl zdrojů obnovitelných,
- zlepšení technologické vyspělosti a inovace,
- podpora/propagace inovativních způsobů spotřeby,
- získání nových kompetencí, vědomostí a dovedností,
- vytvoření prostředí bez toxických látek a ochrana zdraví obyvatel,
- rozšíření cirkulární ekonomie do regionů a municipalit.

Aby bylo možné stanovené vize efektivně dosáhnout, vznikly prioritní oblasti, na které je nutné se zaměřit. Tato struktura obvykle vychází z ostatních strategických dokumentů země či kvantitativních analýz, problémy obvykle jsou rozříděny dle sektorů/oborů. Strategie také vychází již z úspěšně implementovaných postupů v ostatních zemích Evropské unie, dále makroekonomických ukazatelů a politické analýzy prostředí (OECD, 2021).

Cirkulární ekonomika představuje celou řadu výhod, které jsou spatřovány jak ve vytvoření nových pracovních míst, tak ve vysokých úsporách a samozřejmě dobrému vlivu na životní prostředí. Ekonomiky se tak stávají více konkurenceschopné a také soběstačné. Na druhé straně zde vznikají samozřejmě také překážky, a to hned na několika úrovních. Může nastat situace, kdy nové způsoby výroby a spotřeby nebudou přijaty společností, pro podniky jde o obtížné a nákladné změny což souvisí s drahými moderními technologiemi a nutností vybudování nových partnerství, v neposlední řadě přechod k oběhovému hospodářství mohou pozdržet legislativní normy a pravidla přizpůsobená stávajícímu způsobu výroby a spotřeby (Institut cirkulární ekonomiky, 2019).

5 Nástroje ochrany životního prostředí v ČR

To, jak se stát rozhodne korigovat činnosti probíhající v ekonomice, tak, aby vedly ke zlepšení životního prostředí a celkově k udržitelnému rozvoji je velice složitý systém, jde zde především o politická rozhodnutí. Zvolené prostředky musí vést ke stanovenému cíli, je třeba dbát na další faktory, jako je podpora veřejnosti, celkový ekonomický vývoj, dostupnost zdrojů apod. Nutné je podporovat podniky využívající šetrné postupy, obnovitelnou energii a další, na druhou stranu příliš restriktivními opatřeními by mohlo dojít k poškození ostatních firem, pro které je obtížné najít nové alternativy a postupy. Zvažují se tedy různé možnosti, volí se kompromisy, což může mít za důsledek pomalý vývoj směrem k dosažení cílů, kterými se Česká republika zavázala. Důležitá je jak podpora jednotlivců, tak i organizovaných skupin, jako jsou různá hnutí a organizace (Mezřický, 2005).

Mezřický (2005) zmiňuje tyto nástroje ochrany životního prostředí:

- Právní prostředky,
- samoregulace,
- dobrovolné nástroje,
- výchova a informovanost
- ekonomické nástroje.

5.1 Právní prostředky

Právní prostředky lze považovat za přímé nástroje, znamená to, že konkrétně vyjadřují, jak se jednotlivci, podniky apod. mají chovat, či jaké jednání je výslovně zakázané a jaké postihy plynou z porušování těchto zákonů. Předním legislativním nástrojem pro ochranu životního prostředí je zákon o životním prostředí č. 17/1992 Sb., zákon o právu na informace o životním prostředí č. 123/1998 Sb., zákon o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa č. 282/1991 Sb., zákon České národní rady o Státním fondu životního prostředí č. 388/1991 Sb. Dále Česká republika využívá legislativu zaměřenou na posuzování vlivů na životní prostředí, integrovanou prevenci znečištění, ekologickou újmu, ochranu biodiverzity. Existují vyhlášky a nařízení řešící problematiku národních parků, chráněných krajinných oblastí, přírodních rezervací a další.

5.2 Dobrovolné nástroje a samoregulace

Dobrovolnost a samoregulace je zde propojena, neboť někteří autoři například nástroj EMAS řadí do samoregulace, někteří o něm mluví jako o nástroji dobrovolném. Mezřický (2005) ve svém díle uvádí samoregulaci jakožto vytvoření zásad chování, například v podniku, které jsou v tomto prostředí vyžadovány a kontrolovány. Na druhé straně je zde také možnost zapojení veřejné správy, která může kontrolovat plnění stanovených pravidel. Dále je zde samostatně definován nástroj dobrovolnosti, pod kterým si lze představit dobrovolné rozhodnutí podniku uzavřít smluvní vztah s veřejnou správou ohledně dodržování stanovených podmínek a jejich vymáhání.

5.2.1 Environmentální účetnictví

Environmentálním účetnictvím se v tomto kontextu rozumí takové účetnictví, které podnikům využívajícím ekologicky šetrné postupy, například čistou energii, pomáhá evidovat a vyhodnocovat náklady spojené s těmito činnostmi. Často bývá složkou manažerského účetnictví, slouží tak pouze pro vnitřní potřeby podniku. Hlavními cíli ekonomických subjektů je dosažení co největšího zisku a celkový růst, je tedy důležité sledovat, zda činnosti ohleduplné k životnímu prostředí tyto ambice podporují (Moldan a kol., 1997).

5.2.2 EMS a EMAS

EMS, jako součást systému řízení, slouží k prokázání, jakým způsobem se podnik svou činností podílí v aktivitách environmentálních a v aktivitách ochrany životního prostředí. Tento nástroj bývá propojen s environmentálním účetnictvím, které tomuto systému dává především informace o nákladech. EMS může být implementován prostřednictvím certifikace EMAS neboli systému pro environmentální management a audit (Viturka, 2005). Tato certifikace podnikům přináší mnohé výhody, jako je zlepšení konkurenceschopnosti, vyzdvižení jména společnosti v rámci společenské a environmentální etiky a zlepšení vztahů vůči veřejnosti i státním organizacím. Navzdory tomu lze říct, že převládají negativa zavedení tohoto systému, soudě podle počtu jeho implementací, který stejně jako v České republice i v rámci celé Evropské unie klesá (Krause, 2019).

Jako další dobrovolné nástroje dle Ministerstva životního prostředí České republiky lze uvést environmentální značení produktů, čistou produkci, šetrou veřejnou správu a dobrovolné dohody.

5.3 Výchova a informovanost

V tomto ohledu je řešena schopnost podniků a územních celků reagovat na změny ohledně environmentálních nároků, společnosti stále častěji reportují o svých aktivitách souvisejících s jejich udržitelným rozvojem a výrobcích splňujících ekologické nároky. Důležitá je také informovanost široké veřejnosti, což podporuje její zapojení v těchto otázkách (Mezřický, 2005). V rámci ČR, v návaznosti na informovanost občanů, existuje Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016-2025.

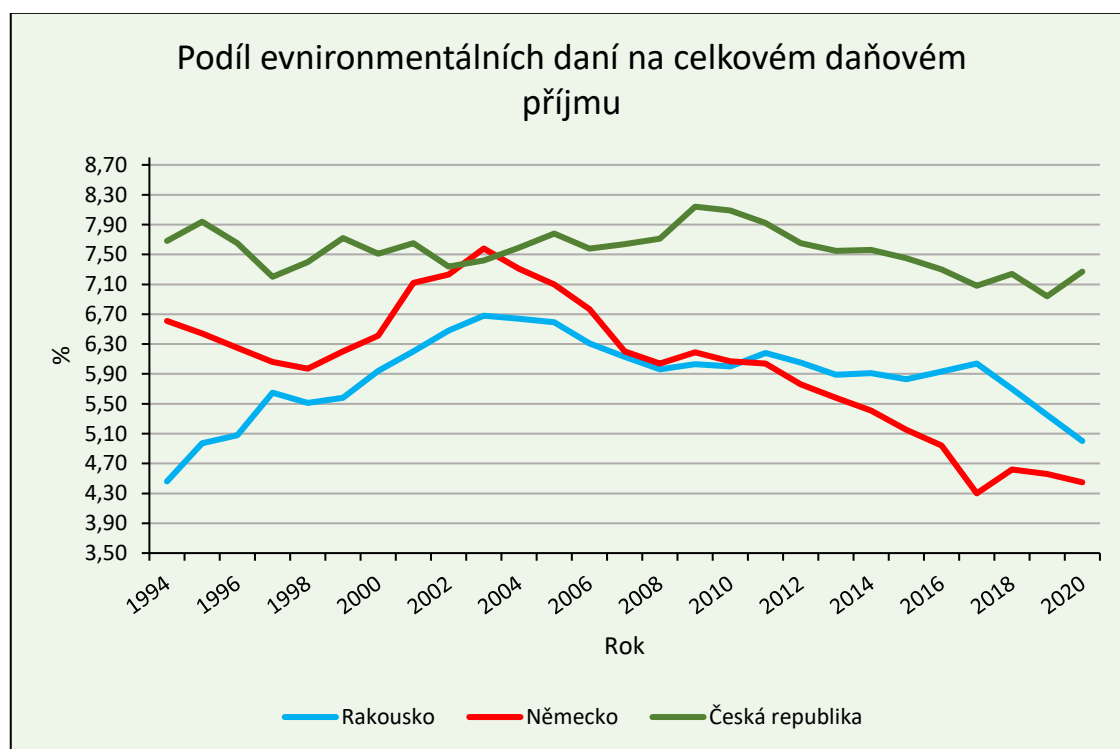
5.4 Ekonomické nástroje

Oproti legislativě jsou ekonomické nástroje nepřímé, jsou to takové donucovací prostředky, které vybízejí k chování zohledňující udržitelný rozvoj či odrazují například od znečišťování přírody. Právě z tohoto hlediska se mohou dělit podle stimulace na negativní a pozitivní. **Negativní stimulace** jde nejlépe přiblížit na principu poplatků, které jsou velice rozšířeným nástrojem. Pokud tedy podnik například vypouští škodlivé látky do řeky, jeho povinností je platit vysoké poplatky. Čím vyšší poplatky jsou, tím více je pro znečišťovatele výhodnější využívat šetrnější způsoby výroby či bezpečněji likvidovat tyto látky. Získané finanční prostředky mohou být dále použity na rozvoj v oblasti ochrany životního prostředí. Oproti tomu **pozitivní stimulaci** představují finanční prostředky poskytované na činnosti zohledňující životní prostředí. Jsou poskytovány z různých veřejných rozpočtů jednotlivcům, podnikům, ale třeba i municipalitám, usnadňují přechod na nové ekologické technologie, které jsou však často ekonomicky náročné (Viturka, 2005).

Z předchozího textu tedy vychází definice stimulační funkce ekonomických nástrojů, důležité je však také zmínit fiskální funkci, kterou lze obecně pozorovat v případě daní. Jde jednoduše o schopnost přivést do veřejného rozpočtu finanční prostředky (Vančurová, Láchová, Zídková, 2020). Jak uvádí Dienstbier (2006), právě v případě ekologických plateb znečišťovatele nastává situace, kdy fiskální funkce, probíhající současně se stimulační, po nějakém čase přestane plnit svůj účel. Nejlépe jde tento jev

demonstrovat prakticky například při využití poplatku za znečištění ovzduší. Znečišťovateli za vypouštěné látky vzniká povinnost odvádět platbu do veřejného rozpočtu, což plní funkci fiskální. Postupně na tento subjekt však působí motivační funkce, v tomto případě negativní, kdy se znečišťovatel rozhodne pro šetrnější způsob výroby, při kterém nedochází k takové škodě na životním prostředí. Snížením vypouštěných látek do ovzduší se sníží či úplně zanikne povinnost znečišťovatele platit uvedený poplatek, tím fiskální funkce zaniká. Výsledným efektem však stále přispívá k ochraně životního prostředí. Tento jev by mohl být jednou z příčin vývoje podílu environmentálních daní na celkovém daňovém příjmu (Graf 2) v případě ekonomik, kterými se práce bude v následujících kapitolách zabývat.

Graf 2: Podíl environmentálních daní na celkovém daňovém příjmu

Zdroj: OECD (2022)

Mezi environmentální daně, se kterými se pracuje ve výše uvedeném vyobrazení, patří takové, které uvádí OECD ve své databázi nástrojů politiky pro životní prostředí, která bude dále využita pro uvedení seznamu využívaných daní, poplatků a dotací.

5.4.1 Poplatky

Jak již bylo uvedeno výše, poplatky platí především znečišťovatel, který vypouští škodlivé látky do životního prostředí. Poplatky slouží ke zmírnění dopadů externalit, které v takovém případě vznikají.

Poplatek je platba do veřejných rozpočtů, která je povinná bez nároku na její vrácení a existuje zde protihodnota, nejčastěji se jedná o službu či nějaký úkon v rámci státní správy (Pařízková, 2013).

V České republice se dle Ministerstva životního prostředí (n.d.b) v jednotlivých oblastech využívají především tyto poplatky:

Ochrana ovzduší:

- Poplatek za znečišťování ovzduší,
- Poplatky za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují (freony).

Ochrana vod:

- Platba za odebrané množství podzemní vody,
- Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových,
- Poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních,
- Platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí.

Ochrana horninového prostředí:

- Úhrada z dobývacího prostoru,
- Úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtnění

Ochrana půdního fondu:

- Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu,
- Poplatek za odnětí dle lesního zákona.

Odpadové a obalové hospodářství:

- Poplatky za uložení odpadů,
- Poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů,

- Poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků,
- Registrační a evidenční poplatek dle zákona.

5.4.2 Daně

Daň je povinná a nenávratná platba do veřejného rozpočtu, přičemž na rozdíl od poplatků jde o platbu, oproti které neexistuje protihodnota, u daně také není pevně stanovené, co z ní bude financováno. Jako ekonomický nástroj ochrany životního prostředí se v oblasti daní využívá jejich alokační funkce, tedy přerozdělování finančních prostředků (Kubátová, 2018).

V současné době se v České republice lze setkat s ekologickými daněmi, kam se od roku 2008 řadí daň ze zemního plynu a některých dalších plynů, daň z pevných paliv a daň z elektřiny. Tyto daně, jako plátce, zatěžují především dodavatele či distributory, stejně jako u ostatních daní, i zde je možnost osvobození za splnění zákonem daných podmínek (Celní správa České republiky, n.d.).

Kromě již existující daně z minerálních olejů, zavedení výše zmíněných, lze považovat za první kroky směřující k zavedení dalších nástrojů, které povedou k udržitelnému rozvoji. Například ostatní evropské země přistoupily již před lety k ekologické daňové reformě, jednou z prvních bylo například Švédsko, dále Dánsko, Nizozemsko nebo Spojené Království. Tyto daně se zaměřují nejvíce na oxid uhličitý, ale také na elektřinu nebo odpady. Takto upravené daňové systémy mohou přinést pozitivní dopad na zaměstnanost a další indikátory, proto se další státy připojují k tomuto trendu (Bosquet, 2000).

Pro další účely je na místě uvést **daně a poplatky ve členění, které uvádí Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (n.d.)**. Budou zde uvedeny takové daně a poplatky, které jsou aktuální a u kterých je uveden daňový základ a sazba:

Daně:

Poplatek za znečištění vzduchu; poplatek za registraci vozidla sloužící k podpoře sběru, zpracování, využití a likvidaci autovraků; povinnost vyplývající z látek poškozující ozonovou vrstvu; daň z elektřiny; elektronické mýtné; poplatek za vjezd do vybraných měst a míst; poplatek za těžbu nerostů; poplatek za vypouštění odpadních vod do vod podzemních; poplatek za vypouštění vod do vod povrchových; poplatek za odlesnění půdy; spotřební daň z pohonných hmot; dálniční poplatek; poplatek za odnětí půdy

ze zemědělství; licence nákladní dopravy; daň z minerálních olejů; poplatek za registraci a evidenci obalů; poplatek z radioaktivního odpadu; poplatek za rekreaci; silniční daň; daň z pevných paliv; poplatek za ukládání odpadu.

Poplatky:

Poplatek za odběr podzemní vody; poplatek za sběr komunálního odpadu; poplatky pro správu vodních toků a povodí a na úhradu výdajů veřejného zájmu; licenční poplatek z geologického průzkumu; platba za využití těžebních oblastí.

5.4.3 Dotace

Jako jeden z hlavních poskytovatelů dotací a půjček na ochranu životního prostředí je Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky (n.d.), která zaštiťuje programy na úrovni Evropské i národní. Mezi tyto programy patří:

- Operační program Životní prostředí,
- LIFE,
- EHP Fondy,
- Program péče o krajinu,
- Program Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny,
- Program Správa nezcizitelného státního majetku v ZCHÚ.

Vedle Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky, finanční podporu v oblasti ochrany životního prostředí poskytuje Státní fond životního prostředí České republiky (n.d.), v jehož rámci se rozeznávají tyto programy:

- Národní program Životní prostředí,
- Operační program Životní prostředí,
- Operační program Spravedlivá transformace,
- Národní plán obnovy,
- Nová zelená úsporám,
- Dešťovka,
- Kotlíkové dotace,
- Modernizační fond,
- Norské fondy,
- Inovativní finanční nástroje a půjčky od Státního fondu životního prostředí ČR.

5.4.4 Zálohové systémy

V České republice je zálohový systém využíván především na skleněné lahve od nápojů, nejčastěji se s ním občané setkají u lahví od piva, které se po vrácení vymývají a dále využívají ve stejné podobě. Stejně je tomu tak i u přepravek na tyto lahve. Předmětem diskusí je nyní zavedení zálohového systému i na PET lahve a plechovky, což by mělo ČR významně pomoci v redukci odpadu, především PET lahve by nekončily ve spalovnách, ale byly by skutečně recyklovány. Tím by se uskutečnil další krok ke splnění závazků v rámci evropských dohod. Tyto změny však zatím nemají dostatečnou politickou podporu, samostatnou iniciativu v tomto ohledu však projevují společnosti jako je Mattoni 1873 nebo Rohlík.cz (ekolist.cz, 2021).

5.4.5 Obchodovatelná povolení

Tento ekonomický nástroj představuje situaci, kdy je pro konkrétní oblast stanovena maximální hladina znečištění (většinou ovzduší), kterou není možné na úrovni všech podniků v této oblasti přesáhnout. Pokud se některá společnost z této skupiny dokáže dostat pod stanovenou hranici, získá „povolenku“, kterou je možno prodat jiné sousední firmě, která naopak znečištění přesahuje. Tímto způsobem jsou podniky motivovány ke snižování emisí a zároveň se tyto znečišťující látky udržují pod nebo na stanovené maximální hranici (Mezřický, 2005).

V rámci Evropské unie v současné době existuje Evropský systém pro obchodování s emisemi, který je nutné oproti roku 2005, kdy se začal využívat, upravit tak, aby umožnil splnit cíl v podobě snížení skleníkových plynů. Problémem je přebytek emisních povolenek na trhu, což znemožňuje potřebný efekt tohoto nástroje v podobě odklonění podniků od nadměrného znečišťování (Evropská rada, 2019). Do tohoto systému, jakožto členské státy Evropské unie, je tedy zapojena jak Česká republika, tak Německo i Rakousko.

6 Ekonomické nástroje ochrany životního prostředí v sousedních státech

Pro srovnání ekonomických nástrojů České republiky jsou vybrány dva státy, a to Německo a Rakousko, které, jakožto sousedící země, mají na ČR významný vliv v různých oblastech, dále jsou také v rámci hodnocení výkonnosti v dosahování Cílů udržitelného rozvoje dle SDG Indexu na vyšších pozicích, hodnota 82,5 pro Německo a 82,1 pro Rakousko (Sachs, Kroll, Lafortune, Fuller & Wolem, 2021).

6.1 Německo

Stejně jako Česká republika, i Německo přijalo závazky vycházející již ze známé Agendy 21, která byla roku 1992 přijata členskými státy OSN. V roce 2002 proto vznikl dokument „Perspektivy pro Německo – Naše strategie udržitelného rozvoje“, jakožto průvodce, který je aktualizován a poskytuje přehled toho, jak se principy udržitelného rozvoje neustále promítají do státní politiky (The Federal Government, n.d.).

Agendu 2030 a v ní stanovených 17 Cílů udržitelného rozvoje přijalo Německo v roce 2015 a implementuje tuto dohodu jako součást tamní Strategie udržitelného rozvoje od roku 2017. Aktualizovaná, respektive reformovaná verze byla naposledy přijata na jaře roku 2021, která vznikla za pomoci procesu, kdy byla zapojena i široká veřejnost (German Development Institute, 2021).

6.1.1 Ekonomické nástroje životního prostředí Německa

Níže jsou uvedené aktuálně využívané ekonomické nástroje dle OECD (n.d.), daně jsou vybrány takové, které jsou aktuální a u kterých je uveden daňový základ a daňová sazba, což je považováno jako předpoklad pro použití.

Daně

- Letecká daň,
- Povinnost vycházející ze spotřeby elektřiny,
- Daň z minerálních olejů,
- Daň z motorových vozidel,
- Daň z jaderného paliva,
- Odvod z obnovitelné energie,

- Poplatek z odpadních vod.

Poplatky

- Poplatek z hluku letadel,
- Poplatek za odběr vody,
- Poplatek za nebezpečný dopad,
- Mýtné pro těžké nákladní vozy,
- Licenční poplatek za soukromé provozování systému zpětného odběru „Zelená tečka.“

Dotace

- Kontrola úspory elektřiny,
- Feed-in tariffs,
- Market incentive programme,
- Obecní podpora projektů pro ochranu klimatu,
- Dotace ke zlepšení komerčních chladících zařízení,
- Podpora pro kombinovanou výrobu tepla a elektřiny u malých zařízení,
- Program na podporu hybridních autobusů ve veřejné dopravě.

V roce 1999 byl v Německu zahájen program Ekologické daňové reformy, který se následně začal uplatňovat od roku 2003. Tím, že se snížily příspěvky na sociální zabezpečení penzijních fondů se snížila daňová zátěž práce a přesunula se na využívání environmentálních zdrojů a fosilních paliv přes zvýšení daně u pohonných hmot v dopravě, vytápění a zavedení daně z elektřiny. Vyšší energetické daně sloužily jako ekonomická pobídka k úspoře energie a efektivitě, to pak k inovacím v nových technologiích, zatímco nižší náklady u pracovně právních vztahů vedly k podpoře zaměstnanosti. Nejen že těmito opatřeními došlo k redukci škodlivých emisí CO₂, ale také například k vytvoření stovek tisíc nových pracovních pozic. Kromě daní souvisejících s dopravou, jak osobní, tak nákladní, Německo využívá uhelnou daň nebo energetické daně. Rok 2011 přinesl daň zatěžující cestující v letecké dopravě, což vedlo ke značné kritice a ztrátě některých zákazníků pro Německé aerolinky. Daň z odpadních vod zavedena v jednotlivých spolkových zemích je využívána na zlepšení kvality vody, dále, stejně jak uvádí OECD, zde vystupuje poplatek za odběr vody a další poplatky i dotace (UN Environment Programme, 2017).

Zálohový systém

Zálohový systém v Německu je zaměřený na jednocestné obaly, kam patří sklo, kov, papír, karton i plast. Tento systém je uplatňován od roku 2003, jelikož podíl vratných obalů klesl pod stanovenou hranici 72 %. Obchody nad 200 m² jsou zavázány k odkupu těchto obalů, přestože je zákazník pořídil v jiné prodejně, což vyřešilo počáteční kritiku spotřebitelů (Parlamentní institut, 2020).

6.2 Rakousko

Místní Agenda 21 je v Rakousku uplatňována od roku 2003, stejně jako v ostatních státech je zaměřena na činnosti podporující udržitelný rozvoj na lokální úrovni. Jsou zde organizovány konference, v současné době proběhla již osmá, kterých se účastní představitelé jednotlivých spolkových zemí, kde dochází k diskusím a výměně zkušeností v rámci implementace jednotlivých kroků, které vedou ke splnění stanovených cílů. Agenda 21 nyní také přispívá k plnění závazků, respektive stanovených 17 Cílů udržitelného rozvoje, v rámci Agendy 2030, která je dále rozdělena na dílčí cíle společné pro všechny státy, které ji přijaly (Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie, n.d.).

6.2.1 Ekonomické nástroje životního prostředí v Rakousku

Níže jsou uvedené aktuálně využívané ekonomické nástroje dle OECD (n.d.). Daně jsou vybrány takové, které jsou aktuální, a u kterých je uveden daňový základ a daňová sazba, což je považováno jako předpoklad pro použití.

Daně

- Daň z vozidel dle spotřeby,
- Daň z energie,
- Daň z motorových vozidel,
- Daně z motorových vozidel – opakované
- Daň z letecké dopravy,
- Daň z emisí CO₂ u firemních vozů,
- Daň z minerálních olejů,
- Poplatek pro ochranu stromů – Vídeň
- Dálniční známka,

- Poplatek za ukládání odpadů.

Poplatky

- Poplatek za parkování aut v omezených parkovacích zónách – Vídeň
- Systém sběru a využití baterií,
- Poplatek za sběr a zpracování komunálního odpadu,
- Poplatek za využití vody,
- Poplatek z importu a exportu zvířat a rostlin,
- Poplatek pro nákladní automobily za využívání dálnic,
- Mýtné alpských silnic,
- Mýtné pro specifické trasy dálnic,
- Poplatek z odpadních vod.

Dotace

- Feed-in tariffs
- Dotace pro lesní hospodářství v rámci rakouského programu pro rozvoj venkova 2007–2013,
- Dotace pro sektor zabývající se vodou a kanalizací,
- Dotační program pro ekologické zemědělství – ÖPUL.

Nově schválená daňová reforma v Rakousku, označována jako ekologicko-sociální, znamená velkou změnu jak pro podniky, tak domácnosti. Po vzoru Německa dojde k zavedení uhlíkové daně, jejímž základem bude množství tun emisí CO₂, přičemž její sazba se během tří let může téměř zdvojnásobit. Na druhou stranu zde vzniknou i daňové úlevy odvíjející se dle cen fosilních zdrojů energie, dále příjmy z této daně budou moci sloužit jako daňový bonus poplatníkům. Jako další se daňová reforma dotkne kryptoměn, kdy příjmy z této virtuální měny budou nově podléhat zdanění. V souvislosti se sociální stránkou se uskuteční změny v podobě zdanění mzdy a příjmů, příspěvku na dítě, reforma se také promítne na straně právnických osob nebo zemědělců (Šrámková, 2022).

Studie, která se výše zmíněnou daňovou reformou v Rakousku zabývá a sleduje její dopady a vlivy pro období 2020 až 2025, předkládá především pozitivní výsledky v podobě zvýšení hrubého domácího produktu, zaměstnanosti a investic, a také pozitivní trend v soukromé spotřebě. Díky fiskálním nástrojům, kam patří například zvýšení daně, dále díky čistým technologiím, inovativní produkci a účinným energetickým procesům

došlo k významnému ročnímu snížení emisí oxidu uhličitého. Na druhé straně, díky kompenzačním platbám, by domácnosti mohly být schopny zvýšit svůj čistý příjem i při plném vyrovnání nově vzniklých nákladů. Ze závěrečného hodnocení vyplývá, že přijetí této daňové reformy poskytne potřebný efekt, který je nutný k naplnění strategických cílů (Goers & Scheider, 2019).

Zálohový systém

Podobně jako Česká republika, se Rakousko potýká se situací, kdy většina plastových lahví putuje do spaloven. Aby stát mohl plnit směrnice stanovené Evropskou unií, je připravena novela zákona, která by měla začít platit od roku 2024, ukládající kvóty na jednotlivé druhy lahví, od piva až po mléko. Obecně se navrhovaný systém setkal s pozitivním ohlasem, jsou zde ale také jisté nejasnosti, například koho budou zatěžovat nově vzniklé náklady (Velvyslanectví České republiky ve Vídni, 2021).

7 Komparace některých ekonomických nástrojů

Následující část uvádí některé ekonomické nástroje pro udržitelný rozvoj, které podle OECD využívají všechny výše zkoumané státy, tedy Česká republika, Německo a Rakousko. Tyto nástroje jsou blíže specifikovány, pozornost je zaměřena na jejich podobnost, ale i rozdíly.

7.1 Daň z minerálních olejů

Daň z minerálních olejů je daní nepřímou, jsou součástí ceny výrobků. Rozlišují se dvě různé osoby/subjekty, poplatník a plátce. Poplatník (spotřebitel) je daní zatížen, zaplatí ji tedy v ceně výrobků a plátce tuto daň odvádí do veřejného rozpočtu. Jakožto součást spotřebních daní, je v rámci Evropské unie koordinována a harmonizována. Představuje to v různé míře sladění a společné nastavení daňového základu, sazby nebo i správy (Kubátová, 2018). Toto přiblížení daňových systémů upravuje především směrnice Rady 2008/118/ES, dále směrnice Rady 2003/96/ES, která mimo jiné stanovuje minimální sazby, které lze použít, rozlišené dle účelů jednotlivých paliv (Široký, 2018).

Daňovým územím je tedy v rámci harmonizace území Evropské unie. Daňová povinnost tedy dle § 8 zákona o spotřebních daních vzniká výrobou v tomto území nebo dovozem výrobků, které upravuje tento zákon. Minerální oleje mohou být od daně podmíněně osvobozeny v případě, kdy se nachází v daňovém skladu, ten představuje takové místo, kde se zmíněné výrobky například vyrábějí, nebo se skladují. Povinnost daň přiznat a zaplatit vzniká například v okamžiku, kdy výrobky daňový sklad opustí.

7.1.1 Česká republika

Daň z minerálních olejů, stejně jako daň z lihu, piva, vína a meziproductů, tabákových výrobků a surového tabáku, upravuje zákon č. 353/2003 Sb. o spotřebních daních. Dle tohoto zákona jsou předmětem daně z minerálních olejů motorové benziny, oleje, těžké topné oleje, odpadní oleje, zkapalněné ropné plyny a bioplyn dále směsi veškerých těchto látek a další. Jednotlivé minerální oleje jsou označeny kódem nomenklatury, což je čtyřmístné číselné označení. Plátcem této daně jsou jak fyzické, tak právnické osoby, za splnění dalších ustanovení tohoto zákona. Sazba daně se liší dle jednotlivých druhů těchto olejů, až na výjimky je uváděna v korunách na 1 000 litrů, což je základem daně. Například tedy pro rok 2022 sazba daně motorového benzínu, který je pod kódem

nomenklatury 2710, činí 12 840 Kč/1 000 litrů, dále nafta, která je pod stejným číselným označením, má sazbu ve výši 9 950 Kč/1 000 litrů. Sazby daně jsou rozdílné například dle množství olova v gramech na jeden litr. Zákon udává také situace, kdy je možné uplatnit osvobození od této daně, sem patří například minerální oleje pro výrobu tepla nebo jako pohonné hmoty pro plavby kromě soukromých rekreačních plavidel nebo minerální oleje, které slouží pro výrobu.

7.1.2 Německo

Minerální oleje jsou dle německé legislativy upraveny podle zákona o energetických daních, plátcem je registrovaný příjemce neboli výrobce. Stejně jako v České republice jsou zde využívány kódy nomenklatury, předmětem daně jsou motorová a topná paliva, tedy benzín, topné oleje, mazací oleje a podobné. Sazba daně je uváděna v eurech na 1 000 litrů, sazby se například u benzínu liší dle obsahu síry v množství miligramů na kilogram. I zde zákon definuje, v jakých případech je možno uplatnit osvobození od daně, týká se to oblastí, jako je lodní doprava a letectví nebo osvobození pro plynné energetické produkty. Kromě minerálních olejů tento zákon uvádí i zdanění zemního plynu nebo uhlí.

7.1.3 Rakousko

V rakouské legislativě jsou minerální oleje upraveny federálním zákonem o spotřební dani z minerálních olejů, motorových paliv a topných paliv. Jednotlivé výrobky zdaňované touto daní jsou definované opět kódem kombinované nomenklatury, sazba daně je udávána opět v eurech na 1 000 litrů a liší se dle obsahu nejen síry v miligramech na kilogram, ale také v obsahu biogenních látek v litrech, které tento zákon definuje. V § 4 tohoto zákona je definováno osvobození od daně, kam patří mimo jiné minerální olej pro leteckou dopravu nebo lodní dopravu za zákonem stanovených podmínek a další. Plátcem daně z minerálních olejů je dle rakouské legislativy registrovaný příjemce, jenž je více specifikovaný v § 32 tohoto zákona.

Obsah síry a olova udává jakost benzínu a motorové nafty, za účelem ochrany lidského zdraví a ochrany životního prostředí jsou tyto látky v rámci Evropské unie koordinovány, je stanoveno jejich maximální množství v jednotlivých minerálních olejích. Základním právním předpisem pro tuto úpravu slouží směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/70/ES, dále například směrnice Evropského parlamentu a Rady 2016/802. Členským

státům mohou být uděleny výjimky z plnění požadavků těchto právních předpisů za splnění dalších podmínek.

7.1.4 Porovnání

Tabulka 1: Sazby daně z minerálních olejů benzínu a nafty

	Benzín			Nafta		
	Základ daně	Sazba daně v Kč	Sazba daně v EUR	Základ daně	Sazba daně v Kč	Sazba daně v EUR
ČR	1 000 l	12 840,00	496,42	1 000 l	9 950,00	384,69
Německo	1 000 l	16 928,64	654,50	1 000 l	12 166,90	470,40
Rakousko	1 000 l	12 466,93	482,00	1 000 l	10 268,41	397,00

Zdroj: příslušné právní předpisy platné pro rok 2022 upravující daň z minerálních olejů v jednotlivých státech

Jak již bylo řečeno, daň z minerálních olejů zatěžuje konečného spotřebitele, který tuto daň zaplatí v ceně nakoupeného výrobku, v tomto případě tedy při zakoupení benzínu či nafty. Tabulka 1 porovnává sazbu daně z minerálních olejů těchto výrobků, pro přepočítání sazeb byl použit kurz dle ČNB platný k 2. 3. 2022 (25,865 Kč/EUR), který bude využíván v případě potřeby i dále. Pro Českou republiku je zobrazena sazba pro bezolovnatý olej, stejně je tomu tak i v případě Rakouska a Německa, pro Rakousko a Německo jsou uvedeny současně sazby pro benzín a naftu s obsahem síry menší než 10 mg/kg. Na první pohled jsou zde patrné rozdíly, přestože u benzínu je nejnižší daňové zatížení v Rakousku, u nafty je to Česká republika. U zdanění obou uvedených pohonných hmot značně dominuje Německo, kde je rozdíl až ve výši kolem čtyř tisíc korun na 1 000 litrů.

Je možné využít zjednodušený příklad, kdy běžný občan tankuje pohonné hmoty do svého osobního automobilu, který disponuje nádrží na palivo o velikosti 50 litrů. Při ceně 35 Kč za litr benzínu tedy tato osoba v České republice zaplatí celkem 1 750 Kč, přičemž 642,00 Kč z této ceny činí právě daň z minerálních olejů. Pokud by takové množství v přepočtu za stejnou jednotkovou cenu bylo do vozidla tankováno v Německu, daň by v přepočtu na českou měnu byla ve výši 846,43 Kč. Za stejných podmínek spotřebitel v ceně benzínu zaplatí 623,35 Kč v Rakousku.

7.2 Silniční daň

Stejně jako je tomu z části u daně z minerálních olejů, se i silniční daň týká zdanění dopravy, neboť právě ta je značným zdrojem pro znečištění ovzduší. V tomto případě se však státy řídí pouze vlastní legislativou.

7.2.1 Česká republika

V podmínkách české republiky tento ekonomický nástroj pro ochranu životního prostředí upravuje zákon č. 16/1993 Sb. o dani silniční. Předmětem jsou vozidla, která využívá právnická osoba nebo fyzická osoba při své výdělečné činnosti, která jsou zároveň registrovaná a provozovaná v České republice. Poplatníkem je nejčastěji provozovatel vozidla dle technického průkazu nebo také zaměstnavatel, který vyplácí náhrady zaměstnanci. Zákon stanovuje vozidla, která této dani nepodléhají (např. traktory), dále taková, která jsou osvobozena (např. hasičské vozy). Základ daně upravuje § 5 tohoto zákona, jde o zdvihový objem motoru v cm^3 u osobních automobilů, u návěsů je to suma největších povolených hmotností v tunách na nápravy a počet náprav u návěsů a ostatní vozidla mají základ daně v podobě největší povolené hmotnosti v tunách a počet náprav. Sazby daně jsou pevně stanoveny dle druhu vozidla a rozmezí základu daně, například sazba 1 200 Kč pro osobní automobily se zdvihovým objemem motoru do 800 cm^3 . Sazbu silniční daně je možné procentně snížit dle stáří vozidla a to tak, že nová vozidla mají tuto sazbu nejnižší. V této úpravě lze pozorovat stimul k tomu, aby si provozovatelé pořizovali novější vozy, které již musí splňovat přísnější podmínky v podobě vypouštěných výfukových plynů. Kromě tohoto zvýhodnění existují také slevy na dani, které souvisí s kombinovanou dopravou definovanou tímto zákonem.

7.2.2 Německo

Zdaněním dopravy se v Německu mimo jiné zabývá zákon o dani z motorových vozidel, důležitá je také prováděcí vyhláška k dani z motorových vozidel ze dne 12. července 2017. Předmětem této daně jsou obecně motorová vozidla a přípojná vozidla s povolením k provozu na veřejných komunikacích. Poplatníkem se tak stává osoba, která je registrovaná jako majitel vozidla. Osvobození se vztahuje například na policejní vozy, vozidla využívaná pro zemědělství a lesnictví, dále vozidla osob těžce zdravotně postižených. Pro ještě větší efekt v ochraně životního prostředí jsou udělena osvobození pro vznětové motory s podstatně nízkými emisemi, stejně jako pro vozidla poháněná

elektrickým pohonem za splnění dalších podmínek uvedené tímto zákonem. Daňovým základem je u většiny vozidel objem válců motoru a množství emisí oxidu uhličitého, v některých případech také maximální povolená hmotnost, velkou roli hrají emisní normy Euro platné v rámci Evropské unie upravující množství výfukových plynů. Sazby daně jsou pak odlišné podle roku první registrace, množství znečišťujících látek v gramech, překračující stanovenou hranici vypouštěných do ovzduší, zdvihového objemu motoru na 100 centimetrů kubických a dalších parametrů.

7.2.3 Rakousko

Pro oblast zdanění dopravy je pro Rakousko specifické, že se řídí v základu dvěma zákonnými předpisy, a to zákonem o dani z motorových vozidel z roku 1992 a zákonem o dani z pojištění z roku 1953.

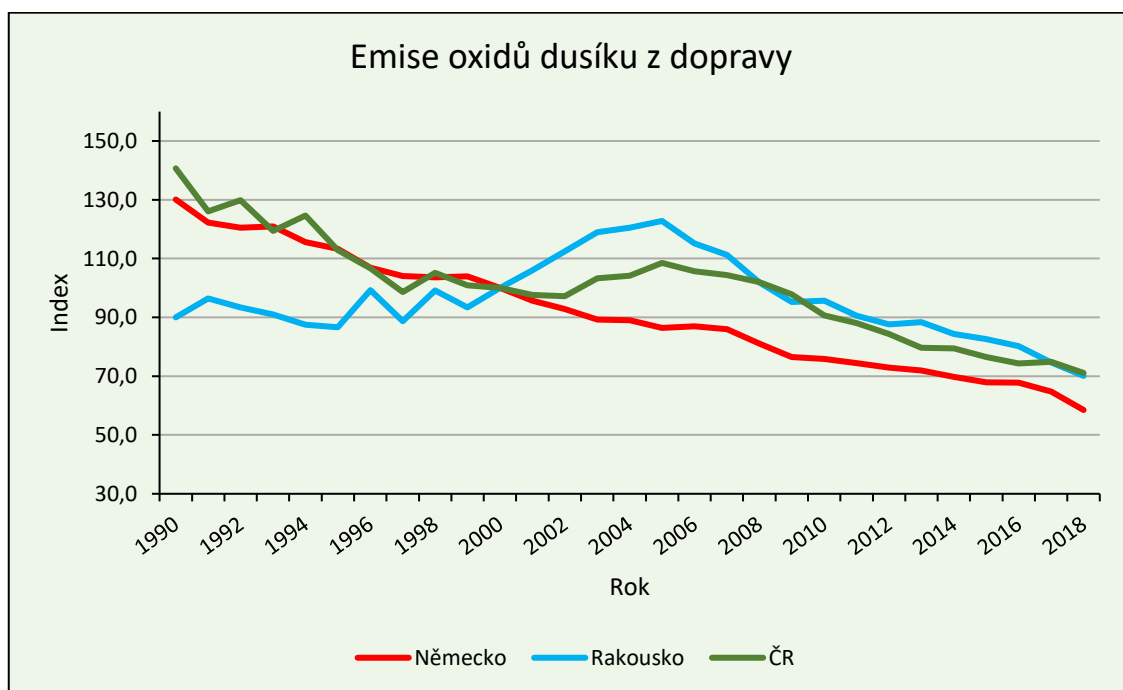
Předmětem daně z motorových vozidel jsou vozidla a přívěsy s maximální povolenou hmotností převyšující 3,5 tuny, traktory a motorové vozíky a vozidla bez pojištění odpovědnosti z jejich provozu, ale v některých případech také motorová vozidla registrovaná v zahraničí. Osvobození od daně se týká, mimo jiných, armádních a hasičských vozů nebo vozidla výhradně na elektrický pohon. Poplatníkem je osoba, na kterou je vozidlo registrované, jinak osoba používající motorové vozidlo na komunikacích hromadné dopravy. Sazba daně se uvádí v eurech za centimetry kubické, u motorových vozidel třídy L hraje roli datum první registrace a emise v gramech oxidu uhličitého. Vozidla s hmotností do 3,5 tuny se rozlišují dle typu motoru, jeho výkonu v kilowattech, první registrace a množství vypouštěných emisí. Nad 3,5 tuny se sazby daně pro vozidla liší především podle největší povolené hmotnosti. Předmětem daně z pojištění motorových vozidel jsou vozidla kategorie L, tedy motocykly, osobní automobily, jejichž nejvyšší povolená hmotnost je nižší než 3,5 tuny a ostatní typy vozidel dle zákona kromě traktorů a motorových vozíků. Osvobození se vztahuje na podobná vozidla jako v případě daně z motorových vozidel, pro sazbu daně je zásadní, zda se jedná o motorová vozidla poprvé registrovaná před nebo po 30. září roku 2020. Zákon udává, že poplatníkem této daně je ten, kdo za vozidlo platí pojištění odpovědnosti, které je odváděno pojišťovně (Das Bundesministerium für Finanzen, 2022).

7.2.4 Porovnání

Z uvedeného srovnání silniční daně v těchto třech zemích vyvstává jeden zásadní rozdíl a to takový, že v České republice se zdanění týká pouze automobilů sloužících k výdělečné činnosti, což v důsledku neumožňuje cílit tímto prostředkem na širokou veřejnost. Jak německá, tak rakouská daňová legislativa v tomto ohledu pokrývá opravdu značně rozsáhlejší oblast poplatníků. Pro silniční daň, jakožto ekonomický nástroj pro ochranu životního prostředí, jsou důležité výjimky ze zdanění, ale i slevy, které podněcují k využívání jak novějších vozidel, splňujících přísnější pravidla pro vypouštění výfukových plynů, tak k provozu vozidel poháněných alternativními pohony.

Jelikož se výše zkoumané dva druhy daní týkaly dopravy, nebo alespoň z části (daň z minerálních olejů), je vhodné zhodnotit, zda se vliv těchto ekonomických nástrojů patřičně promítl do některých z ukazatelů, které hodnotí znečištění životního prostředí.

Graf 3: Emise oxidů dusíku z dopravy

Zdroj: Český statistický úřad (2022)

Pro znázornění znečištění v jednotlivých státech plynoucí z dopravy může sloužit Graf 2, který zobrazuje vývoj emisí oxidů dusíku od roku 1990 až 2018. Index představuje podíl emisí v tisíci tunách na hodnotě základního roku (rok 2000), což mezi sebou umožňuje srovnávat i ekonomiky různě vyspělé, rozlehlé, lidnaté apod. Česká republika a Rakousko, jak je vidět, se z počátku potýkaly se značnými výkyvy, oproti tomu hodnoty

v Německu po celé sledované časové období stabilně klesají. Je patrné, že se hodnoty přibližně od roku 2005 stále snižují ve všech třech státech a navzájem k sobě inklinují, což je možné hodnotit jako pozitivní skutečnost.

7.3 Feed-in Tariffs

Podle databáze environmentálních nástrojů OECD, Feed-in Tariffs, patří mezi ekologické dotace, které jako ekonomický nástroj pro udržitelný rozvoj využívá jak Česká republika, Německo, tak Rakousko. Důvodem této skutečnosti jsou společné závazky v rámci Evropské unie, které jsou upraveny Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES. Tento předpis stanovuje základní cíle, jednotlivé státy je dále implementují do své vlastní legislativy podle jejich vlastních možností, jako jsou například přírodní podmínky.

Tyto tarify, nebo spíše výkupní ceny, slouží k podpoře výroby obnovitelné energie, stejně jako k podpoře dalšího vývoje a inovací v tomto směru, zaměřené především na menší výrobce. Právě jim je garantována výkupní cena vyrobené energie, která je většinou vyšší, než tržní (Kenton, 2021)

7.3.1 Česká republika

Podporou energie z obnovitelných zdrojů se v České republice zabývá zákon č. 382/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie a o změně některých zákonů. Paragraf 8 stanovuje formy podpory elektřiny, kam patří výkupní ceny, aukční bonus a zelený bonus na elektřinu, dále zde bude věnována pozornost pouze výkupním cenám.

Výkupní cenu elektřiny z jednotlivých obnovitelných zdrojů stanovuje Energetický regulační úřad zvláště pro každý rok. V cenovém rozhodnutí č. 6/2021 stanovuje výkupní ceny pro výrobu elektřiny v malých vodních elektrárnách, vyrobenou z biomasy, pro spalování bioplynu, skládkového plynu, kalového plynu a důlního plynu z uzavřených dolů, pro větrné elektrárny a pro elektřinu vyrobenou za pomoci slunečního záření.

Tabulka 2: Výkupní ceny na elektřinu pro větrné elektrárny

Datum uvedení výroby do provozu		Výkupní cena v Kč/MWh
od	do	
1. 1. 2011	31. 12. 2011	2 777
1. 1. 2012	31. 12. 2012	2 717
1. 1. 2013	31. 12. 2013	2 534
1. 1. 2014	31. 12. 2014	2 359
1. 1. 2015	31. 12. 2015	2 275
1. 1. 2016	21. 12. 2016	2 174
1. 1. 2017	31. 12. 2017	2 131
1. 1. 2018	31. 12. 2018	2 089
1. 1. 2019	31. 12. 2019	2 048
1. 1. 2020	31. 12. 2020	2 008
1. 1. 2021	31. 12. 2021	1 969

Zdroj: Energetický regulační úřad (2021)

Pro uvedení příkladu, Tabulka 2 zobrazuje výkupní ceny elektřiny pro větrné elektrárny v rozmezí deseti let, tedy od roku 2011 do roku 2021. Sazba je vyjádřena v korunách na megawatthodinu, jakožto jednotku spotřeby elektřiny. Lze pozorovat, že čím je výroba mladší, tím se sazby snižují, je tedy možné předpokládat, že motivace pro vybudování nových výroben se snižuje.

7.3.2 Německo

V rámci sledování cílů udržitelného rozvoje se v Německu uplatňuje zákon o obnovitelných zdrojích energie. Jako podpora výroby elektřiny, ze sluneční energie, větru a dalších zdrojů tohoto typu, slouží výkupní tarify nebo takzvané tržní prémie. Tyto systémy se využívají tam, kde jsou výrobní náklady tak vysoké, že bez subvencí není možné výrobu provozovat. Podpora se liší v závislosti na druhu zdroje této zelené energie nebo dle kilowattů, do hodnoty 100 této jednotky se používají pevné výkupní tarify, naopak pro vysoké hodnoty se pak částky stanovují podle výběrového řízení (Umwelt Bundesamt, 2021).

Navzdory faktu, že Německo bylo od počátku využívání feed-in tarifů jedním z největších průkopníků (podíl z elektřiny z obnovitelných zdrojů rapidně stoupal i v rámci světového měřítko), od ledna roku 2021 se systém výkupních cen zastavil především z důvodů vysokých nákladů. Odborníci předpokládají, že to bude mít

za následek zánik značného množství drobných výrobců, jelikož nejsou dostatečně konkurenceschopní ve výběrových řízeních (Sutton, 2021).

Aktuálně platný zákon o obnovitelných zdrojích energie v § 23b například uvádí výši příplatku k nároku na výkupní cenu pro větrné turbíny na souši vyřazené z provozu k poslednímu dni roku 2020:

- 0,1 centu na kilowatthodinu elektřiny vyrobené před 1. červencem 2021,
- 0,5 centu na kilowatthodinu elektřiny vyrobené po 30. červnu 2021 a před 1. říjnem 2021,
- 0,25 centu za kilowatt hodinu elektřiny vyrobené po 30. září 2021 a před 1. lednem 2022.

7.3.3 Rakousko

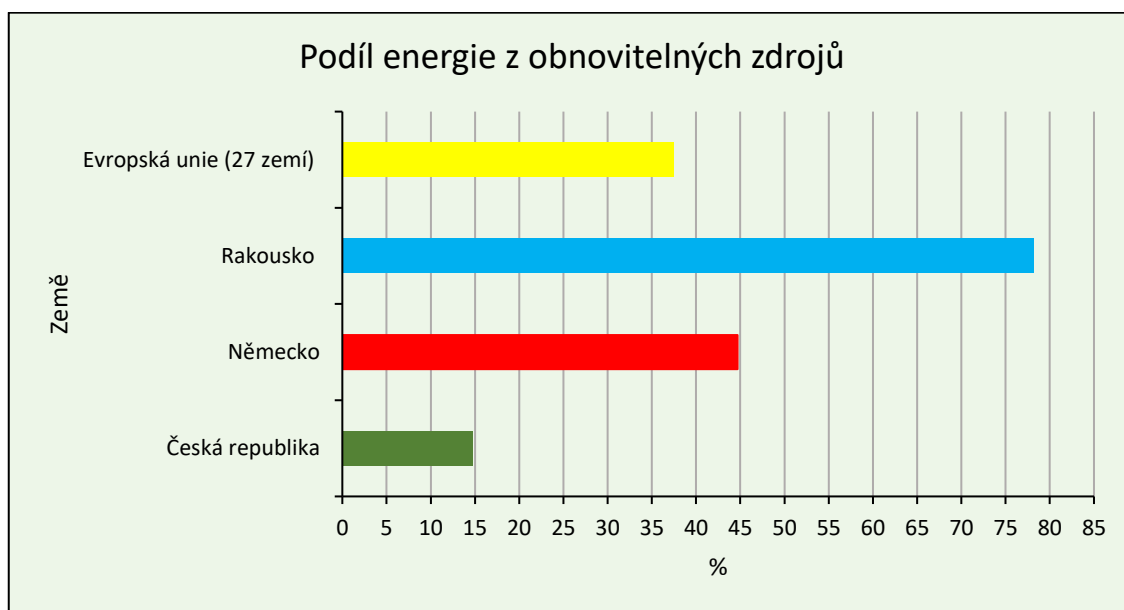
Legislativním předpisem, který řeší problematiku výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů v Rakousku, je spolkový zákon o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie z roku 2012. Řešením této problematiky je pověřena Agentura pro zpracování zelené elektřiny, se kterou jsou dohody uzavírány na 15 nebo 13 let, oproti například Německu, kde šlo o 20 let. Výkupní ceny, respektive jejich sazby, se stanovují dle druhu výroby elektřiny, dále například podle výše nákladů těchto systémů. Podle § 23 tohoto zákona lze uvést, že existují také další podpory ve výši několika milionů EUR, v případě nově vzniklých elektráren jde i o desítky milionů EUR, dále se dodatečné podpory opět dělí dle typu zdroje energie. Pro uvedení příkladu na větrné energii, vyhláška o výkupních cenách zelené elektřiny z roku 2018 stanovovala výkupní ceny za zelenou elektřinu z větrných turbín 8,20 centů na jednu kilowatthodinu, respektive 8,12 centů při podání žádosti v roce 2019.

V roce 2021 byl však vyhlášen zákon o rozšíření obnovitelných zdrojů energie, jenž jako podporu zelené energie definuje tržní prémii. Tato premie má za úkol dočasně vyrovnávat náklady na výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů na jedné straně a průměrnou tržní cenu elektřiny na straně druhé. Podpora je přidělována opět prostřednictvím výběrového řízení, které je v pravomoci Agentury pro zpracování dotací.

7.3.4 Porovnání

Podobně jako u daně z minerálních olejů, i na příkladu feed-in tarifů je patrná základní společná regulace v rámci Evropské unie, kterou představuje právě uvedená směrnice v úvodu této kapitoly. Důvodem jsou společné závazky v rámci udržitelného rozvoje, nyní pro oblast energie, kdy využití energie z obnovitelných zdrojů mimo jiné snižuje znečištění, především u ovzduší. Pokud jde o výsledné zhodnocení implementace a využívání feed-in tarifů v jednotlivých státech (Česká republika, Německo a Rakousko), je nutné opět upozornit především na rozdíly. Přestože Česká republika, jak bylo možné vidět na příkladu elektřiny vyrobené větrnými turbínami, výkupní ceny aktivně využívá, na straně Německa a Rakouska probíhá již odklon od tohoto způsobu ekonomické podpory obnovitelné energie. Namísto toho se využívají především výběrová řízení, jejichž postup stanovuje příslušná legislativa.

Graf 4: Podíl energie z obnovitelných zdrojů

Zdroj: Eurostat (2022)

Grafické znázornění (Graf 4) dle uvedeného zdroje představuje podíl hrubé výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů na hrubé výrobě elektřiny ze všech energetických zdrojů plus celkový dovoz elektřiny minus celkový vývoz elektřiny. Opravdu vysoké hodnoty Rakouska (78, 204), ale i Německa (44, 696) svědčí o propracované strategii udržitelného rozvoje v oblasti dostupné a čisté energie. Ve prospěch těmto výsledkům jsou jistě i přírodní podmínky, kdy například Německo může hojně využívat i větrné elektrárny na pobřeží/na moři. Jak lze pozorovat, Česká republika s hodnotou 14, 81 daleko zaostává

nejen za oběma ekonomikami, ale také za celkovým podílem všech zemí Evropské unie. Je tedy na místě zvažovat efektivnost využívaných ekonomických nástrojů v energetické problematice a zhodnotit, zda by nebylo vhodné v postupech následovat například jednu ze sousedních zemí.

Důvodem nízkého podílu energie z obnovitelných zdrojů v České republice by mohla být jistá nedůvěra vzniklá kvůli situaci ohledně fotovoltaických elektráren v roce 2009. V té době byly výkupní ceny této energie stanoveny pro investory velice lukrativně, téměř s fixní výkupní cenou garantovanou na 15 let. V kombinaci s klesající cenou slunečních panelů a apreciací české koruny byl vysoký výnos jistý, došlo tedy k velikému rozmachu výroby energie ze slunečního záření, jak na straně velkých společností, tak na straně domácnosti a drobných výrobců (Bechník, 2013). Na druhé straně ovšem vznikaly vysoké náklady, kvůli kterým došlo mimo jiné ke zdražení elektřiny (Vobořil, 2015).

V současné době, v reakci na probíhající energetickou krizi v Evropě, zažívají fotovoltaiky opět vzestup. Cena energií rapidně stoupla, tuto situaci ovlivnilo hned několik faktorů. Jako jeden z nich lze uvést tlak na odklon od jaderných a uhelných elektráren a výrobu energie z obnovitelných zdrojů. Problémy však nastaly při nízké větrnosti či slunečním záření, což mělo vliv na růst plateb za elektřinu. Dalším důvodem je také vysoká cena emisních povolenek způsobující větší poptávku po plynu, nebo stále pokračující dopady pandemie (Wagner, 2022). Všechny tyto, a další příčiny jsou podmíněny probíhajícím válečným konfliktem, kdy jsou omezovány vztahy s Ruskem, významným dodavatelem plynu. Z těchto důvodů tedy jak domácnosti, tak podniky v České republice mají opět zájem na budování fotovoltaických elektráren, poptávka rapidně stoupá a dodavatelé se potýkají s nedostatečnou kapacitou. Tato situace může vést k vysokým cenám solárních panelů. Jako podpora pro výstavbu slouží program Nová zelená úsporám pro domácnosti, pro podniky je to Modernizační fond. Tato podpora a ochota využívání obnovitelných zdrojů energie umožní opět se přiblížit cílům, udržitelného rozvoje (Ekolist.cz, 2022).

Závěr

Bakalářská práce vysvětluje principy udržitelného rozvoje v kontextu jeho environmentálních aspektů a s nimi spojenými základními cíli. K dosažení jednotlivých závazků, které se jednotlivé státy přislíbily plnit, slouží právní prostředky, dobrovolné nástroje a samoregulace, výchova a informovanost a ekonomické nástroje, kterými se práce zabývá podrobněji. Mezi ně patří například poplatky, daně, obchodovatelná povolení anebo finanční podpora. Tyto prostředky mají především stimulační funkci, kdy je subjekt, na který působí, pobízen k určitému chování. Nejčastěji jde o stimul ke snížení negativních externalit, které mají dopady jak na životní prostředí, tak na ostatní subjekty.

Pro demonstraci praktického využití ekonomických nástrojů v České republice, ve srovnání s Německem a Rakouskem, byla vybrána daň z minerálních olejů, silniční daň a také feed-in tarify. V případě daně z minerálních olejů a výkupních tarifů si lze povšimnout jednoho zásadního společného znaku, a to takového, že jsou dané nástroje koordinovány v rámci Evropské unie, a tudíž jejich uplatňování v rámci všech třech zkoumaných zemí, je realizováno na základě společného legislativního základu. Přínos této skutečnosti lze spatřovat například ve snazším a efektivnějším sledování a vyhodnocování účinnosti tohoto ekonomického nástroje v rámci Evropské unie. Ačkoliv mechanismus daně z minerálních olejů neprojevuje nikterak zásadní změny, u feed-in tarifů nastává oproti ČR v Německu a Rakousku odklon k jiným způsobům podpory energie z obnovitelných zdrojů, a to k výběrovým řízením. Zajímavé by proto mohlo být porovnání těchto dvou instrumentů, ze kterého by mohlo vzejít doporučení pro Českou republiku, zda se nepřiklonit ke stejným metodám. Silniční daň v České republice je vybírána pouze z provozu vozidel, která slouží k výdělečné činnosti, což je hlavním odlišujícím znakem oproti Německu a Rakousku. I přes tuto skutečnost, dle dat Českého statistického úřadu, se znečištění z dopravy v podobě oxidů dusíku stále snižuje a nijak významně se od těchto dvou států neodlišuje.

Implementace ekonomických nástrojů udržitelného rozvoje do praktického využití je však nástrojem politických rozhodnutí, bylo by tedy také zajímavé zaměřit se na téma z tohoto pohledu.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

- Field, C. B., & Field, K. M. (2013). *Environmental Economics: An Introduction*. (6. vyd.). New York, USA: McGraw-Hill Companies.
- Krause, J. (2019). *Podniková environmentální strategie* (1. vyd.). Praha, Česko: Wolters Kluwer.
- Kubátová, K. (2018). *Daňová teorie a politika*. (7. vyd.) Praha, Česko: Wolters Kluwer.
- Mezřický, V. ed. (2005). *Environmentální politika a udržitelný rozvoj* (1. vyd.). Praha, Česko: Portál.
- Moldan, B. a kol. (1997). *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí* (1. vyd.) Praha, Česko: Univerzita Karlova
- Nováček, P. (2011). *Udržitelný rozvoj* (2. vyd.). Olomouc, Česko: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Polášková, A. a kolektiv. (2011). *Úvod do ekologie a ochrany životního prostředí* (1. vyd.). Praha, Česko: Karolinum.
- Seják, J. (2005). *Základy udržitelné ekonomie přírodních zdrojů a životního prostředí* (1. vyd.). Ústí nad Labem, Česko: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně.
- Soukopová, J. a kol. (2011). *Ekonomika životního prostředí*. Brno, Česko: Masarykova univerzita.
- Široký, J. (2018). *Daně v Evropské unii* (7. vyd.). Praha, Česko: Leges.
- Vančurová, A., Láchová, L., & Zídková, H. (2020). *Daňový systém ČR 2020* (1 vyd.). Praha, Česko: Wolters Kluwer.

Kvalifikační práce

- Sedlák, J. (2017). *Nezaměstnanost a její sociálně ekonomické dopady v Jihočeském kraji* (Diplomová práce). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta, Česká republika.

Internetové zdroje

- Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. (n.d.). *Péče o přírodu a krajinu*. Dostupné 5. 12. 2021 z <https://www.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/>
- Bechník, B. (2013). *Byly výkupní ceny elektřiny z fotovoltaiky stanoveny přiměřeně?* Dostupné 18. 3. 2022 z <https://oze.tzb-info.cz/fotovoltaika/9698-byly-vykupni-ceny-elektriny-z-fotovoltaiky-stanoveny-primerene>
- Bosquet, B. (2000). *Environmental tax reform: does it work? A survey of the empirical evidence*. *Ecological Economics*, 34(1), 19-32. Dostupné 24. 2. 2022 z <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800900001737?via%3Dihub>
- Brian Schatz. (2021). *U. S. Senator Brian Schatz for Hawai'i*. Dostupné 27. 10. 2021 z <https://www.schatz.senate.gov/news/press-releases/schatz-blumenauer-unveil-new-bipartisan-legislation-to-help-stop-illegal-deforestation-around-the-world-fight-climate-change>

Bundesministerium für Klimaschutz, Umwelt, Energie, Mobilität, Innovation und Technologie. (n.d.) *Lokaler Agenda 21 – Gipfel*. Dostupné 11. 2. 2022 z https://www.bmk.gv.at/themen/klima_umwelt/nachhaltigkeit/lokale_agenda21/oe_netzwerk/gipfel.html

Celní správa České republiky. (n.d.). *Ekologické daně*. Dostupné 24. 2. 2022 z https://www.celnisprava.cz/cz/dane/ekologicke-dane/Stranky/default.aspx?&&p_SortBehavior=0&p_Zve_x0159_ejn_x011b_no=20151129%2023%3a00%3a00&&PageFirstRow=1&&View={5DE467EE-8D0F-425F-B0E3-07C5760AFBE4}

Český statistický úřad. (2022). *Databáze Eurostatu – Příjmy z environmentálních daní (t020_rt320)*. Dostupné 6. 3. 2022 z <https://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h>

Das Bundesministerium für Finanzen. (2022), *Motorbezogene Versicherungssteuer*. Dostupné 4. 3. 2022 z <https://www.bmf.gv.at/themen/steuern/kraftfahrzeuge/motorbezogene-versicherungsteuer.html>

E.ON. (n. d.). *Co je to zelená elektřina?* Dostupné 20. 10. 2021 z <https://www.eon.cz/radce/zelena-energie/zelena-elektrina/co-je-to-zelena-elektrina/>

Ekolist.cz. (2021). *Zprávy o přírodě, životním prostředí a ekologii*. Dostupné 10. 12. 2021 z <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/napojovy-prumysl-chce-zalohovy-system-pet-lahvi-a-plechovek.ministerstvo-ale-ne.proc>

Ekolist.cz. (2022). *Energetická krize probudila obrovský zájem o domácí solární elektrárny*. Dostupné 4. 4. 2022 z <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/energeticka-krize-probudila-obrovsky-zajem-o-domaci-solarni-elektrarnu>

Energetický regulační úřad. (2021). *Energetický regulační věštník*. Dostupné 11. 3. 2022 z https://www.eru.cz/documents/10540/7274234/ERV08_2021.pdf/321b0dcb-3183-46c6-b75c-1ac16c536c26

Eurostat. (2022). *Share of energy from renewable sources*. Dostupné 17. 3. 2022 z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_IND_REN_custom_1934914/bookmark/bar?lang=en&bookmarkId=c8f7f73e-f9a2-4f42-af05-d6e19ad99cb5

Evropská komise. (2020). *Nová průmyslová strategie pro Evropu*. Dostupné 24. 10. 2021 z https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_cs

Evropská rada. (2019). *Reforma systému EU pro obchodování s emisemi*. Dostupné 16. 2. 2022 z <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/climate-change/reform-eu-ets/>

Evropský týden udržitelného rozvoje. (2021). *Týden udržitelnosti*. Dostupné 24. 9. 2021 z <https://www.tydenudrizitelnosti.cz/o-projektu/>

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2021), *FAOSTAT – Suite of Food Security Indicators*. Dostupné 21. 10. 2021 z <https://www.fao.org/faostat/en/#data/FS/visualize>

German Development Institute. (2021). *2030 Agenda for Sustainable Development*. Dostupné 31. 1. 2022 z <https://www.die-gdi.de/en/2030-agenda/>

- Goers, S. & Schneider, F. (2019). *Austria's Path to a Climate-Friendly Society and Economy—Contributions of an Environmental Tax Reform*. *Modern Economy*, 10, 1369-1384. Dostupné 16. 2. 2022 z <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=92412>
- Chan, E., (2019). *Jak udržitelné je oblečení z recyklovaného plastu?* Dostupné 25. 10. 2021 z <https://www.vogue.cz/clanek/vogue-planet/sustainability/emily-chan/jak-udrzitelne-je-obleceni-z-recyklovaneho-plastu>
- Institut cirkulární ekonomiky. (2019). *Cirkulární Česko. Cirkulární ekonomika jako příležitost pro úspěšné inovace českých firem*. Dostupné 29. 11. 2021 z https://incien.org/wp-content/uploads/2018/08/WP_CE.pdf
- Kenton, W. (2021). *What Is a Feed-In Tariff (FIT)?* Dostupné 8. 3. 2022 z <https://www.investopedia.com/terms/f/feed-in-tariff.asp>
- Ministerstvo životního prostředí. (2012). *Koncepce podpory místní Agendy 21 v ČR do roku 2020*. Dostupné 19. 11. 2021 z <https://www.databaze-strategie.cz/cz/mzp/strategie/koncepce-podpory-mistni-agendy-21-do-2020?typ=download>
- Ministerstvo životního prostředí. (n.d.a). *Implementace Agendy 2030 pro udržitelný rozvoj (Cílů udržitelného rozvoje) v České republice*. Dostupné 24. 11. 2021 z [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/agenda_2030/\\$FILE/OUR_ImplementaceAgendy2030_20190121.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/agenda_2030/$FILE/OUR_ImplementaceAgendy2030_20190121.pdf)
- Ministerstvo životního prostředí. (n.d.b). *Poplatky*. Dostupné 9. 12. 2021 z <https://www.mzp.cz/cz/poplatky>
- OECD. (2022). *Environmental related tax revenue*. Dostupné 17. 2. 2022 z <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ERTR#>
- OECD. (n.d.). *Policy Instruments for the Environment (PINE) Database*. Dostupné 9. 2. 2022 z <https://pinedatabase.oecd.org/>
- OECD. (2021). *Towards a National Strategic Framework for the Circular Economy in the Czech Republic Analysis and a Proposed Set of Key Elements*. Dostupné 26. 11. 2021 z <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5d33734d-en.pdf?expires=1637931930&id=id&accname=guest&checksum=AFEC1CF08A8775CF8808F5971470850A>
- Oxford Academic. (2015). *Environmental Economics: A Very Short Introduction*. Dostupné 6. 11. 2021 z https://www.youtube.com/watch?v=_VShdCUG3yU
- Parlamentní institut. (2020). *Systémy zálohování v EU – PET lahve, sklo a kovové (hliníkové) nápojové obaly na jedno použití*. Dostupné 10. 2. 2022 z <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=45>
- Pařízková, I. a kol. (2013). *Místní poplatky v teorii a praxi*. Česko: Masarykova univerzita. Dostupné 9. 12. 2021 z https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/Verejnafinancnicinnost/Pari_zkovaIvana.pdf
- QueerGeography. (n.d.). *Zdravotní důsledky (rovnosti) manželství*. Dostupné 24. 10. 2021 z <https://www.queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/zdravotni-dusledky-rovnosti-manzelstvi/>

- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G. & Wolem, F. (2021). *Sustainable Development Report 2021*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press. Dostupné 20. 11. 2021 z <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/2021-sustainable-development-report.pdf>
- Státní fond životního prostředí České republiky. (n.d.). Dotace a půjčky. Dostupné 5. 12. 2021 z <https://www.sfzp.cz/dotace-a-pujcky/>
- Sutton, I. (2021). *Germany: will the end of feed-in tariffs mean the end of citizens-as-energy-producers*. Dostupné 15. 3. 2022 z <https://energypost.eu/germany-will-the-end-of-feed-in-tariffs-mean-the-end-of-citizens-as-energy-producers/>
- Šrámková, P. (2022). *Rakouský parlament schválil návrh ekologicko-sociální daňové reformy*. Dostupné 11. 2. 2022 z <https://www.kurzy.cz/zpravy/630593-rakousky-parlament-schvalil-navrh-ekologicko-socialni-danove-reformy/>
- The Federal Government. (n. d.). *The strategy*. Dostupné 31. 1. 2022 z <https://www.bundesregierung.de/breg-en/issues/sustainability/the-strategy-214722>
- The World Bank. (2021). *Poverty*. Dostupné 21. 10. 2021 z <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview#1>
- Umwelt Bundesamt. (2021). *Erneuerbare-Energien-Gesetz*. Dostupné 14. 3. 2022 z <https://www.umweltbundesamt.de/themen/klima-energie/erneuerbare-energien/erneuerbare-energien-gesetz#erfolg>
- UN Environment Programme. (2017). Green Fiscal Policy Network, *Germany – Country Profile*. Dostupné 10. 2. 2022 z https://greenfiscalspolicy.org/policy_briefs/germany-country-profile/
- UNESCO. (2021). *Ocean Knowledge for a Sustainable Ocean Economy: Synergies between the Ocean Decade and the Outcomes of the Ocean Panel*. Dostupné 15. 10. 2021 z <https://www.oceandecade.org/decade-publications/>
- UNESCO. (n.d.b). *UNESCO for Sustainable Cities*. Dostupné 25. 10. 2021 z <https://en.unesco.org/unesco-for-sustainable-cities>
- United Nations Development Programme. (2021). *The SDGs In Action*. Dostupné 24. 9. 2021 z <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (n.d.a). *Teachers*. Dostupné 22. 10. 2021 z <https://en.unesco.org/themes/teachers>
- United Nations. (n. d.). *Department of Economic and Social Affairs. Sustainable Development*. Dostupné 24. 9. 2021 z <https://sdgs.un.org/goals>
- Úřad vlády ČR, Odbor pro udržitelný rozvoj. (2017). *Strategický rámeček Česká republika 2030*. Dostupné 26. 11. z https://www.vlada.cz/assets/ppov/udrzitelny-rozvoj/Strategicky_ramec_Ceska_republika_2030-compressed-1_.pd
- Velvyslanectví České republiky ve Vídni. (2021). *Rakousko se pomalu zbavuje plastových lahví, každá čtvrtá láhev má být od roku 2024 vratná*. Dostupné 17. 2. 2022 z https://www.mzv.cz/vienna/cz/obchod_a_ekonomika/akce/rakousko_se_pomaluzbavuje_plastovych.html
- Vobořil, D. (2015). *Příčiny solárního boomu v České republice*. Dostupné 18. 3. 2022 z <https://oenergetice.cz/energeticka-legislativa-cr/priciny-solarniho-boomu>

Wagner, V. (2022). *Co nám říká současná krize v energetice?* Dostupné 4. 4. 2022 z <https://oenergetice.cz/nazory/nam-rika-soucasna-krize-energetice>

World Health Organization. (2019). *Drinking-water*. Dostupné 22. 10. 2021 z <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/drinking-water>

Zákonné předpisy

Bundesgesetz über die Förderung der Elektrizitätserzeugung aus erneuerbaren Energieträgern (Ökostromgesetz 2012 – ÖSG 2012)

Gesamte Rechtsvorschrift für Erneuerbaren-Ausbau-Gesetz

Gesamte Rechtsvorschrift für Kraftfahrzeugsteuergesetz 1992

Gesamte Rechtsvorschrift für Mineralölsteuergesetz 2022

Gesamte Rechtsvorschrift für Versicherungssteuergesetz 1953

Gesetz für den Ausbau erneuerbarer Energien (Erneuerbare-Energien-Gesetz – EEG 2021)

Kraftfahrzeugsteuergesetz (KraftStG 2002)

Ökostrom-Einspeisetarifverordnung 2018 – ÖSET-VO 2018

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/802 ze dne 11. května 2016 o snižování obsahu síry v některých kapalných palivech (kodifikované znění)

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/70/ES ze dne 13. října 1998 o jakosti benzínu a motorové nafty a o změně směrnice Rady 93/12/EHS

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, v úplném znění

Zákon č. 382/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 16/1993 Sb. o dani silniční, v platném znění

Energiesteuergesetz vom 15. Juli 2006 (BGBl. I S. 1534; 2008 I S. 660, 1007), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 30. März 2021 (BGBl. I S. 607) geändert worden ist

Seznam použitých zkratk

OSN	Organizace spojených národů
SDG	Cíle udržitelného rozvoje
FAO	Organizace pro výživu a zemědělství Spojených národů
AIDS	Syndrom selhání imunity
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
UNICEF	Dětský fond Organizace spojených národů
5G	Pátá generace bezdrátových systémů
USA	Spojené státy americké
MA21	Místní agenda 21
ČR	Česká republika
Sb.	Sbírka zákonů
EMAS	Program systému environmentálního řízení a auditu
EMS	Systém environmentálního managementu
n.d.	Není datováno
LIFE	Finanční nástroj Evropské unie pro životní prostředí a klima
EHP	Evropský hospodářský prostor
ZCHÚ	Zvláště chráněné území
PET	Polyethylentereftalát
CO ₂	Oxid uhličitý
ES	Evropské společenství
EUR	Euro
Kč	Česká koruna
ČNB	Česká národní banka
EU	Evropská unie

Seznam grafů

Graf 1: Celosvětová převaha podvýživy v letech 2001–2019 v %.....	11
Graf 2: Podíl environmentálních daní na celkovém daňovém příjmu	31
Graf 3: Emise oxidů dusíku z dopravy	46
Graf 4: Podíl energie z obnovitelných zdrojů	50

Seznam tabulek

Tabulka 1: Sazby daně z minerálních olejů benzínu a nafty 43

Tabulka 2: Výkupní ceny na elektřinu pro větrné elektrárny 48

Abstrakt

Klímová, L. (2022). *Ekonomické aspekty udržitelného rozvoje* (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: udržitelný rozvoj, cíle udržitelného rozvoje, strategické dokumenty, tržní selhání, environmentální ekonomie, ekonomické nástroje, ochrana životního prostředí

Bakalářská práce hodnotí praktickou implementaci ekonomických aspektů udržitelného rozvoje v kontextu ochrany životního prostředí na příkladu vybraných zemí. Jedním z dílčích záměrů práce je představit pojem udržitelný rozvoj, dále objasnit propojení ekonomie a ekonomiky s ochranou životního prostředí. Česká republika, stejně jako další státy, se zavázala ke splnění environmentálních cílů. K tomu napomáhají, kromě dalších nástrojů, i nástroje ekonomické, které jsou v rámci této práce blíže charakterizovány. Přístup k využití některých těchto prostředků ze strany České republiky jsou porovnány s uplatněním stejných nástrojů v Německu a Rakousku, z čehož vyplývají jak závěrečná zhodnocení, tak následná doporučení.

Abstract

Klímová, L. (2022). *Economic aspects of sustainable development* (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: sustainable development, sustainable development goals, strategic documents, market failure, environmental economics, economic instruments, protection of the environment

Bachelor thesis evaluates the practical implementation of economic aspects of sustainable development in the context of environmental protection with the example of selected countries. One of the partial intentions of the work is to introduce the concept of sustainable development, then to clarify the connection between the economics and the economy with the protection of the environment. The Czech Republic, as well as other states, has made a commitment to fulfil the environmental goals. To do this, except other instruments, help economic instruments, which are characterized in this work further. The approach to the use of some of these mechanisms by the Czech Republic is compared with the application of the same instruments in Germany and Austria, from which flows the final evaluation as well as following recommendation.